

JURIIDILINE AJAKIRI

Õ I G U S

TOIMETUS:

R. Räägo

peatoimetaja

**E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, J. Kleesment, A.-T. Kliimann,
H. Kristal, E. Maddisoo, A. Palvadre, K. Parts, J. Uluots**

A. Mägi

toimetuse sekretär

SISU.

Artiklid.

- Poom, P.: Igamisvaldus Tsiviilseadustiku 1936. a. eelnõus . . . 193
Kaminka, A.: Kas on ühe-mehe-aktsiaseltsid seaduslikud? . . . 207

Arutlusi.

- Tjutrjumov, I.: Missuguse võla katteks mitme kohustuse
puhul tuleb arvata makstud summa? 226

Varia.

- Tartu Õigusteadlaste Seltsi aastapeakoosolek 22. mail 1937 . . . 229

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond.

- Kas aktsiaseltsi fiktiivne asutamine põhjustab tempelmaksust
ja trahvist vabastamist? 231
Kas töövõtteleping tuleb tempelmaksustada nagu hankeleping
juhul, kui töövõtja materjali väärtus ületab töötasu? 232
Kui tulusumma on tulumaksukomisjoni poolt kindlaks määra-
tud MKS § 61 alusel ärimaksu asjus selgunud andmeil
ettevõtte puhastulu kohta, kas siis juhul, kui ärimaksu and-
med on muutunud puhastulu suurenemise või vähenemise
suunas, Maksupeakomitee võib Maksudevalitsuse direktori
ettepanekul teha ümberarvestamist tulumaksu summas
vähendamise või suurendamise suunas, vaatamata sellele,
kas see ümberarvutamine mahub antud maksukohuslase
kaebuse piiridesse või mitte? 232
Kas maksuasutised on õigustatud AKK § 11² ja 11⁴ põhjal neile
esitatud palveid, vastulauseid, kaebusi jne. tagasi saatma,
mis esitatud isikute poolt, kes nimetavad endid asjaosalise
seaduslikuks esindajaks või volinikuks? 232
Kas Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioni seaduse § 12 lõpp-
osast võib järeldada, et pensioni maksmist võib lõpetada
ainult siis, kui pensionisaaja on täiesti terveks saanud? . . . 233

Igamisvaldus Tsiviilseadustiku 1936. a. eelnõus.

P. Poom.

Õigusinstituudina on igamisvaldus tuttav peaaegu kõikidele rahvastele ja teda võib leida *mutatis mutandis* kõikides kaasaegsetes seadusandlustes. Ka meie õiguskorda on ta juurdunud igivana instituudina. Igamisvalduse peaülesanne seisab teatavasti selles, et võimalikult tagada rahulikku ja takistamata valdust ning tuua lõplikku selgust omandi küsimusse, ja selles mõttes osutuvad igamisvaldusse puutuvad normid nii vajaduse kui ka õigluse normideks. Majandusliku käibe seisukohalt oleks talumatu selline olukord, kus õigussubjekt loetakse teatava asja omanikuks sellest hoolimata, et ta pole juba pikemat aega oma omandiõigust teostanud, kuna samal ajal on teine isik sama asja nagu omanik kunagi aastaid kasutanud ja vallanud. Võimaliku ebamäärasuse vältimiseks selles suhtes määrabki praegu meil kehtiv BES, et kui keegi on teatavat kinnistut katkemata vähemalt kümme aastat heausuliselt vallanud, pidades end omanikuks, siis võib ta taotella selle kinnistu tema nimele kinnistamist, olgugi et kinnistusraamatus on kinnistu omanikuna märgitud keegi teine isik. Ent seda võib igamisvaldaja paluda ainult siis, kui ta valdus on rajatud õiguslikule alusele (*justus titulus*), s. t. sellisele juriidilisele toimingule, olgu see leping, pärimine või ükskõik mis laadi seaduslik tehing, mis oli iseenesest võimeline looma omandiõigust, kuid mõningate takistuste tõttu ei saanud see õiguskohe efektiivseks. Täheandab, igamisvaldus eeldab nii tehingu seaduspärasust kui ka igamisvaldaja head usku, mis momentid peaksid küllaldaselt tagama tsiviilõigusliku käibe selgust ja stabiilsust. Tegelik elu ja kohtupraktis ongi näidanud, et igamisvalduse instituudi käsitus on meie oludes leidnud õige suurt levikut.

Senikehtinud korda tahab tuua järsku ja radikaalset murrangui Kohtuministeeriumi kodifikatsiooniosakonna poolt

koostatud Tsiviilseadustiku 1936. a. eelnõu, mis on asjaomastele ringkondadele saadetud tutvumiseks ja arvamuse avaldamiseks.

Ja nimelt kaotab eelnõu praegukehtiva igamisvalduse instituudi ja seab selle asemele välismaiste eeskujude järgi kinnistusraamatulise igamise. Eelnõu järgi (§ 951) seisab igamine selles, et sel juhul nõutakse: 1) sissekannet kinnistusraamatusse, mis kestnud teatava aja jooksul, ning 2) vallatava kinnistu heausulist, vahetpidamatut ning vaidlusetut valdamist sama aja jooksul. Tähtaja möödumisel (10 a.) muutub ka õigustamata sissekanne vaieldamatuks (saksa keeli *Tabularersatzung*). Erandlikult on määratud § 952-ga, et „kui keegi valdab kolmkümmend aastat vahetpidamata ja vaidluseta maatükki, mis ei ole kantud kinnistusraamatusse, või mille omanik ei ole kinnistusraamatust nähtav, või oli selle valduse alguses surnud või surnuks tunnustatud, siis võib valdaja nõuda, et ta omanikuna kantakse kinnistusraamatusse“. Nende uute, meile senitundmata normide kehtimapanekuks on eelnõu koostajad seletuskirjas eelnõu juurde järgmisi põhjendusi toonud: „Kinnisomandi omandamise suhtes võrreldes kehtiva seadusega (B 855) on tehtud tugev muudatus. Ühel ajal kinnitada, et kinnisomanikuks on üksnes see, kes kantud kinnistusraamatusse (B 812), ja samal ajal lubada omanikuks kujuneda ka igamise teel ilma et igamisvaldaja oleks kantud kinnistusraamatusse, vaid on õigustatud sissekandmist nõudma (B 855), — seda ei tule pidada mingil kombel õigeks ega otstarbekaks. Niisuguses olustikus paratamatult jäetakse sissekanded kinnistusraamatusse tähtsal määral tegemata, kinnistusraamatud kaotavad oma tähtsamad funktsioonid ning usaldatavuse, igamisvaldaja võib kergesti sattuda oma igamisaja kestel uuesti sissekantud uue omaniku käes kimbatusse; iga kinnistusraamatusse sissekantud uus omanik võib ootamatult langeda igamisvalduse tingimused täitnud igamisvaldaja tagajärjeka nõude ähvarduse alla, pikad protsessid on paratamatud; aja jooksul kinnisomand muutub kindlusetuks, kaotajaks on nii faktilised valdajad kui ka kinnistusraamatulised omanikud. See kõik vapustab tugevalt rahva ja riigimajanduse ja samuti ka õiguslikke huve. Neil kaalutlustel on eelnõus kõrvaldatud kehtivas seaduses ettenähtud võimalus omandada kinnisomandit tavalise iga-

misvaldamise teel. On jäänud järjekindlalt kinnistusraamatulise kinnisomandi printsiibi juurde (§ 947, vrd. B. 812)... Sel viisil on säilitatud kinnistusraamatu printsiip, kindlustatud kolmandate isikute ja samuti ka endise omaniku huvid määratud tähtaja jooksul.“

Milliseid otseseid tulemusi tooks enesega kaasa praegunimetatud „tugev muudatus“, nagu nimetab seda, eelnõu seletuskiri, kui eelnõu peaks kirjeldatud kujul kehtima pandama, mis pealegi kuulu järgi võivat toimuda õige peatselt?

Et võida sellele küsimusele anda kogu olukorda haarava ja täit pilti pakkuva vastuse, tuleb meenutada eeskätt neid protsesse, mida meil praegusel ajal alustatakse igamisvalduse alusel. Olgu siinkohal toodud mõningad kujukamad näited.

Veel seni on meil talusid, mis olid Vene ajal eraldatud kroonumõisadest ja mida peetakse eraldamise puhul väljaantud „väljaostuaktide“ põhjal. Väljaostuaktid leiduvad küll vastavas kinnistusjaoskonnas, kuid kinnistusregistris on talu jaoks sellekohane osa avamata ja talu osutub senise kroonumõisa lahutamatuks osaks. Talu on peale väljaostu kõigiti heas usus põlvest põlve peetud esialgse omandaja ja ta järeltulijate poolt, kes lugesid endid — täitsa õigustatult — talu omanikeks. Eesti ajal said kõik endised kroonumõisad Eesti Vabariigi omandiks, s. o. ka väljaostetud, kuid neist mõisadest eraldamata talud. Säärase ostuakti alusel peetava talu omanikul ei jää muud väljapääsuteed juhul, kui tal tekib tarvidus talu käsustamiseks (müügiks, obligatsiooni tegemiseks), — kui pöörduda kohtu poole nõudega, mis antakse Põllutöoministeriumi vastu, et talu tunnistataks tema omandiks igamisvalduse alusel.

On ka selliseid väikekruntide valdajaid, kes sõlmisid müügilepinguid sel ajal, mil väikekruntide müümine alla teatava normi oli keelatud. RT 1925 — 107/108 avaldatud Talumaade tükeldamise alammäärade muutmise seadusega tunnistati kõik niisugused lepingud küll tagantjärele kehtivaiks, kuid kui valduse algusest on üle kümne aasta möödunud, siis vormilise lepingu allakirjutamise nõue osutub siin võimatuks aegumise tõttu ja valdajale tuleb jällegi appi igamisvalduse instituut, mis võimaldab talle krundi kinnistamist oma nimele.

Pole väike ka nende igamisvaldajate arv, kes veel enne Maaseaduse ilmumist sõlmisid mõisaomanikkudega ostulepinguid mõisa koosseisu kuuluvate talude ostuks, kuid ei jõudnud enne Maaseadust talu oma nimele kinnistada. Mõisad on nüüd riigistatud ja Põllutöoministeeriumile on küll Maaseadusega ja Maareformi teostamise määrustega antud õigus teatavil juhtudel anda sellistele ostjatele tunnistusi, mille põhjal kinnistusjaoskond kinnistab säärased talud ostjate nimele, kuid niisugustel kordadel, kus leping oli koduselt sõlmitud või Põllutöoministeeriumil tekib mingi kahtlus, võib ta keelduda ja on ka tegelikult keeldunud sääraseid tunnistusi välja andmast. Ainuke väljapääs tekkinud ummikust on nõude esitamine igamisvalduse alusel.

Tegelik elu on veel näidanud, et mõnikord tekib tungiv tarvidus kinnistu võõrandamiseks, kuid kinnistul lasuva keelumärkuse või pärijate mittekinnitamise pärast ei saa vormilist lepingut sõlmida. Olude sunnil sõlmitakse kodune leping, antakse kinnistu ostjale üle ja saadakse osturaha kätte. Kuid takistuste kõrvaldamine võtab mõnikord aastate viisi aega, ning peale kümne aasta möödumist haarab heausuline valdaja igamisvalduse nõude järele, sest vormilise lepingu allakirjutamise nõude aegumise tõttu on see ainuke õige tee.

Tuleb veel mainida seda, et maal on olnud õige levinud, ja esineb veel praegugi komme, et päritud talu jagatakse pärijate vahel ära kas vallakohtus või isegi kodus sõlmitud pärandijagamislepingu abil. Ja praegugi esineb kohtus nõudeasju, kus valduse aluseks on pandud selline leping.

Mis aga meil lausa igapäevaseks nähtuseks saanud, eriti maal, see on kinnistute pärimine põlvest põlve, ilma et pärijad oleksid endid kohtulikult kinnitada lasknud, või päritud kinnistut oma nimele kinnistanud. Nähtavasti püsib laiade masside teadvuses arusaamine, et pärandi vastuvõtnud pärija ei tarvitse end kinnitada lasta ja et omandiõigus läheb pärimise korral üle kinnistu suhtes ka ilma kinnistamiseta, mis on täies kokkukõlas BES §-dega 2640 ja 2625. Kahtlemata on siin mõõtuandvad ka puhtainelised kaalutlused, sest pärijate kinnitamine on seotud praegusel ajal niisuguste kuludega ja lõivude tasumisega, mis sageli käivad üle jõu pärandi vastuvõtnud pärijaile. Seda tõestab ka see olm, et üsna sageli lubatakse Maksude Peavalitsuse poolt

pärandimaksu tasumist osade kaupa pikema aja jooksul, mille kohta kantakse kinnistusregistrisse vastav kindlustusmärke. Seni kui pärijal ei ole tarvidust ette võtta mõnda juriidilist toimingut päritud kinnisvara suhtes, võib ta rahulikult kui omanik kunagi seda vallata. Juhtub aga, et kinnistu on põlvest põlve üle läinud, ilma et oleks pärijaid kinnitatud, ja viimasel omanikul-pärijal tekib tarvidus kinnistu käsustamiseks, siis on möödapääsematu kinnistu ümberkinnistamine pärija nimele ja see võib toimuda jällegi igamisvalduse alusel, mis rajatud pärimisele, sest pärandi nõue võib seks ajaks juba aegunud olla.

Võiks paljugi sellelaadilisi elulisi näiteid esitada, kuid vist piisab ka loendatud juhtumitest selleks, et järeldusele jõuda, et mitte lohakus või hooletus, vaid sagedasti kinnistamise võimatus lepingu sõlmimise ajal, sunnib inimesi otsima olukorra lahendust igamisvalduse nõudes. — Kuigi selle kohta pole erilist statistikat peetud, võib iga tegelik jurist, olgu see kohtunik või advokaat, kinnitada, et enamuse meie kohtutes alustatud omandiõiguse tunnustamise nõudeist on rajatud just igamisvaldusele. Seepärast võib julgesti väita, et igamisvaldus on hädavajalik instituut meie oludes ja et ollakse harjunud toetuma igamisvaldusele siis, kui pole muud võimalust oma õiguslike huvide kaitsemiseks ja kehtimapanemiseks.

Sellises olukorras on selge, et eelnõu proponeeritava korra juures kõik ülalnimetatud heausulised omanikud, kes ühel või teisel põhjusel ei jõudnud oma nimele ümber kanda kinnistut, mille nad omal ajal seaduslikul alusel omandanud, makstes selle eest raha või pärides selle oma eelkäijalt, jääksid oma varandusest ilma. Kas poleks see kõige karjuvam ülekohus, kui selline kinnistu langeks tagasi kinnistusraamatulisele omanikule või teatavas olukorras saaks riigi varanduseks vaibevarana? Sellepärast on arusaamatu eelnõu koostajate arvamus, et praeguse korra juures olevat kaotajaks mitte üksnes kinnistusraamatulised omanikud, vaid ka faktilised valdajad ja et nüüdne hüpoteegisüsteem vapustaval tugevasti rahva- ja riigimajandust. Praegu muutub igamisvaldaja kümne aasta möödumisel automaatselt kinnistu omanikuks ja ainult kolmandate isikute pärast ning kinnistu käsustamiseks on vajalik sissekanne kinnistusraamatusse. Tulevikus langeks ära üldse igasugune võimalus

omandamiseks igamise alusel, kui kinnistusraamatus pole igamisvaldaja kasuks tehtud vastavat sissekannet. Seda kõike ei või ometi kompenseerida eelnõu § 958 ettenähtud era-korraline 30-aastane igamus, sest kinnistusraamatuline omanik võiks päris seaduslikul alusel tagasi nõuda igamisvaldajalt varandust, mille viimane on ostnud ja mida val- lanud kaugelt üle kümne aasta, ütleme, kas või 29 aastat.

Kumma õigusliku korra juures on paremini kindlusta- tud igamisvaldaja huvid, see on vist iseenesest selge.

Jäävad veel kolmandate isikute huvid, kelle kaitseks peamiselt astubki välja eelnõu.

On ju tuntud tõde, et kinnistusraamat poleks suuteline andma täit ja purgivat pilti teatava kinnisvara õigusliku seisundi ja koosseisu kohta ega tagama normaalset asja- õiguste üleandmist, kui kehtivaks tunnistataks ka säärane asjaõigus, mis on kinnistusraamatusse kandmata. Teiste sõnadega — hüpoteegisüsteem peab põhinema kahel põhi- mõttel: kinnistusraamatusse kandmisel ja sama raamatu avalikul usaldatavusel; seda kõike kolmandate isikute huvide kaitseks.

Kuid ka praeguse korra juures, kus loetakse kehtivaks ka igamise alusel tekkinud omandiõigus ilma sissekandmi- seta, on kolmandate isikute huvid küllaldaselt kaitstud ja nimelt järgmistel kaalutlustel. Kehtivas hüpoteegisüsteemis ja kohtupraksises on kindlalt tunnustatud järgmised lähte- kohad: heausuline kolmas isik on kohustatud arvestama ainult seda, mis seisab kinnistusraamatus märgituna, ja selle- pärast kinnistusraamatulise omaniku poolt väljaantud obli- gatsiooni ei loeta võõra vara peale tehtuks, olgugi et seks ajaks oli igamisvaldaja juba kinnisvara omanikuks saanud; samuti ei saa tühistada halvas usus talitanud kinnistusraa- matulise omaniku toiminguid sellisel korral, kui kinnisvara on selle läbi kolmanda heausulise isiku kätte üle läinud. — Kõik need muutused peab igamisvaldaja omaks võtma, kui ta igamistähtaja möödumisel hooletuse tõttu pole kinnistut oma nimele õigeaegselt kinnistada lasknud.

Võidakse vahest küsida, kas saab niisugusel korral kõnelda tõsiselt kinnistusraamatu printsiipide — sissekande ja usaldatavuse — säilimisest ja kas pole siiski konstruk- tiivselt õigem ning sirgjoonelisem jätta välja tavaline igamis- valdus meie tulevasest Tsiviilseadustikust. See küsimus on

kahtlemata suurel määral dogmaatilist ja metodoloogilist laadi ja sellelt seisukohalt kõnealust ainet vaadeldes tuleks märkida järgmist.

Kõneldes kinnistusraamatute reorganiseerimise vajadusest, ütlevad eelnõu koostajad oma seletuskirjas muuseas järgmist: „Kinnistusraamatu n. n. materiaalõiguslikud määrused on kehtivas õiguses kasuistlikku laadi (vt. B. 809—813, 3002—3007, 3014, 3015 ja t.). Ka 1889. a. kinnistusraamatute ümberkorraldamine ei toonud selles suhtes olukorda olulist muutust, sest vastavad eeskirjad puudutasid peamiselt samade raamatute n. n. vormalset külge. Neil põhjustel on eelnõus tulnud kinnistusraamatute materiaalõiguslikke norme kujundada tegelikkude vajaduste ning välismaiste eeskujude kohaselt, ainult mõnevõrra leiti võimalusi tugeneda kehtivale seadusele.“

Neis sõnades on kahtlemata tõtt, kuid ainult osalist tõtt. Et kinnistusraamatute materiaalõiguslikkude normide kujundamine eelnõus ettenähtud viisil ei vasta meie oludes tegelikkudele vajadustele, sellest oli juttu juba eespool. Dogmaatilist ja konstruktiivselt aga on päris õige, et kinnistussüsteemi loomus nõuab, et kinnistusraamatusse kantud õigusi ei tohiks mõjustada ei aegumine ega ka igamine. Teiste sõnadega: pole lubatav, et kinnistusraamatuliste õiguste kõrval oleksid veel mingid muud ühevõrdsed õigused väljaspool kinnistusraamatut, mille lähil annulleeruks kinnistusraamatute usaldatavus. Ent kõigest sellest hoolimata tuleb nentida, et sellest printsibiist ei saanud puhtal kujul kinni pidada ükski kaasaegsetest seadusandlustest. Nii varasemal ajal kui ka praegu on tunnustamist leidnud, et sel põnimõttelisel seisukohal ei või olla absoluutset mõju ning igas kinnistussüsteemis on jäetud teatav võimalus omandada kinnistuid ka igamise alusel, nii et igamine etendab mingit subsidiaarset osa omandamisviiside sarjas. Seda näeb ette Saksa BGF § 900—902 ja Šveitsi ZGB § 661—662 ning seda on retsipeerinud ka meie eelnõu § 952. Mis see tähendab? See tähendab seda, et seal, kus kinnistusraamatud valitsevatest elulistest ja faktilistest olukordadest tingitult ei suuda anda ja luua õigussuhtlemises kindlust ja selgust, peab tulema appi igamisvaldus, täiendades ja täpsustades kinnistusraamatute sissekandeid. Ei saa käsitada igamisvaldust kui mingit omavolilist või ebaõiguslikku instituuti, sest ta kuu-

lub siiski positiivse õiguse valdkonda, olgugi et ta on võrsunud peamiselt tavaõigusest niisama nagu paljudki teised tsiviilõiguse instituudid. Sellest aga järgneb, et kinnistussüsteemi reorganiseerimisele asudes ei tohi seaduseandja tuua ohvriks süsteemi järjekindlusele ja puhtusele kodanikkude elulisi huvisid. Kinnistussüsteem põhineb niikuinii formaal- ja materiaalõiguse kompromissil ja sellepärast peab nii mõnigi kord materiaalõigus taganema formaalõiguse ees avaliku käibe huvides. Sellepärast peab kinnistussüsteemi loomisel mõõtuandvaks olema vaid üks kriteerium — käibe tarvidus, ning selles suhtes ei tohi minna kaugemale sellest, mis need huvid nõuavad. Ja neid huve tagab küllaldaselt määralt kinnistusraamatute *publica fides*, mis taotleb õigusliku suhtlemise kaitset, s. t. heausuliste kolmandate isikute huvide kindlustamist.

Kinnisvara omandaja või obligatsiooni vastu laenuaja peaks võima rahulikult sooritada vastavat tehingut, uskudes kinnistusregistri sissekannet; tehingu kehtivust ei tohiks riivata vähimalgi määralt see asjaolu, et materiaalõiguslikult polnudki vastav sissekanne seaduslik. Ainult säärane usaldus võimaldab praktiliselt takistamatut õiguslikku suhtlemist.

Kinnistusraamatute vaieldamatus on õigustatud ka õigluse seisukohalt. Hüpoteegisüsteem võimaldab igale huvitatud isikule vastavate sissekannete tegemist oma õiguste kaitsemiseks. On aga keegi temale seadusega antud võimaluse kasutamata jätnud, mille tagajärjel ta on omast ilma jäänud, siis on see tema enese lohakuse läbi tekkinud ja ta võib selles süüdistada ainult iseennast. Igatahes ei tohiks selle all kannatada keegi kolmas isik, kes hüpoteegiraamatuid uskudes on sooritanud vastava tehingu. Võib juhtuda, ja juhtub ka tegelikus elus, et heausuline kolmas isik omandab õigusi kinnistusraamatusse kantud, kuid siiski materiaalselt mittelegitimeeritud isiku käest. Materiaalõiguse seisukohalt oleks säärane tehing tühine, sest „*nemo plus juris ad alium transferre potest, quam ipse habet*“. Kuid hüpoteegiõiguses valitseva avaliku usaldatavuse põhimõtte tõttu on see tehing kõigiti kehtiv; ainsaks tingimuseks on: kolmas isik — omandaja — talitagu heas usus, mida muuseas ikka presumeeritakse.

Mingit ebajärjekindlust siin ei ole ega võigi olla, sest vastavas doktriinis valitseva vaate kohaselt kehtib kinnistus-

süsteemi suhtes sootuks isesugune konstruktsioon ja nimelt, et omandamine toimub antud juhul käsustusõigustuse (legitimatsioon) alusel, mis kuulub objektiivõigusena kinnistusraamatusse kantud isikule, olenemata sellest, kas see õigus materiaalselt kuulub temale või mitte. Selles ilmnebki kinnistusraamatu usaldatavus käsustaja isiku suhtes, kuid, nagu nähtub eeltoodust, see legitimatsioon võib kehtida vaid heausulistele omandajate kasuks¹.

Kokkuvõttes näeme, et huvide kollisioon lahendatakse kehtivas hüpoteegiõiguses heausulise suhtlemise kaitsemise mõttes. Üldsuse huvides annab seadus prevaleeriva õiguse heausulisele omandajale.

Sellistele kindlatele tulemustele võiksid meie eelnõu koostajad jõuda ka ilma välismaiste eeskujudeta, sest vastavaid seadusandlikke sugemeid võib leida ka siis, kui tähelepanelikult vaadelda meil praegu kehtiva hüpoteegisüsteemi arengu käiku ja katsuda seda analüüsida dogmaatiliselt ning legaalselt. Asi seisab nimelt järgmises.

BES § 809, 810, 812 ja 813 järgi lihtne üleandmine (*traditio*) ei loo veel kinnisvara omandajale omandiõigust, mille tekkimiseks on tarvilik vastava juriidilise tehingu kinnistusraamatusse kandmine (korroboreerimine), mille tõttu kinnisvara omanikuks tunnistatakse üksnes see isik, kes sellisena on kinnistusraamatus märgitud; enne kinnistamist ei oma see kinnisvara omandaja mingit õigust kolmandate isikute vastu, olles kohustatud tunnustama ja omaks võtma kõiki neid toiminguid, mis kinnistatud omaniku poolt antud kinnisvara suhtes ette võetud.

Toetudes neile seadusnormidele on veel enne 1889. a. kohtureformi Riia kohtud oma otsustes, mis kogutud V. Zwingmann'i poolt kaheksas andes², alljärgnevaid selgeid lähtekohti üles seadnud. Kolmandate isikute suhtes loetakse teatava kinnisvara omandaja omanikuks alles korroboreerimise ehk kinnistamise momendist peale³. Väljaspool kinnistusraamatut ei või üldse olla mingit omandiõigust kin-

---

¹ Gierke, Privatrecht I, lk. 279, II, lk. 331; Wolff, Sachenrecht, 1929, lk. 128 jj.; Freitag-Loringhoven: Materjalnoje pravo projekta votšinnago ustava, tom I, lk. 170.

² V. Zwingmann, Zivilrechtliche Entscheidungen d. Rigaschen Stadtgerichte.

³ V. Zwingmann, I, Nr. 28.

nisvara peale, sest omandiõigus tekib alles kinnistusraamatusse kandmisega⁴. Ostja nimele ümberkinnistamiseni loetakse antud kinnisvara müüja omanduseks ja viimase võlastajad võivad oma nõudmiste rahuldamiseks sellele kinnisvarale vastavaid nõudepööramisi lasta kanda⁵. Seepärast osutub omandajale kohuslikuks iga müüja vastu sihitud nõude pööramise ehk keelumärkus (*Verbot*), mis kantud müüdü kinnisvarale pärast müüki, kuid enne kinnisvara ümberkinnistamist ostja nimele⁶.

Ülalesitatud seisukohad leiavad täit heakskiitmist ka V. Zwingmann'i enese poolt⁷, kes rõhutab, et kinnisvara võõrandamine ja omandamine on võimalik ainult kinnistusraamatusse sellekohase sissekande tegemisega; on müüja kinnistusraamatutes alles omanikuna märgitud, siis pole müüdü kinnisvara veel võõrandatud, vaid moodustab müüja varanduse, kuna aga ostjal on ainult hagiõigus omandialuse (*titulus*) kandmiseks kinnistusraamatusse. Seepärast osutub kohuslikuks ostjale kolmanda isiku kasuks aja jooksul ostumüügi lepingu tegemisest kuni selle kinnistamiseni kantud asjaõigus või keelumärkus, mis takistab loomulikult kinnisvara ümberkinnistamist ostja nimele. Vastupidise seisukoha pooldamine ja kehtimapanek teeks Zwingmann'i arvates kinnistusraamatu süsteemi otstarbetuks, põhjustaks õiguslikku ebakindlust ning looks väga soodsa pinna igasuguseks petmiseks.

Peab tunnustama, et reformieelne kohtupraktis oli kõigiti sirgjooneline ning kaitses võimalust mööda kolmandaid heausulisi isikuid. Aktseptides seda praksist on 1889. a. kohtureform ülalesitatud põhialuseid veelgi süvendanud ja neile kujukama ilme andnud. Nii lausuvad seadusandlikud motiivid⁸: „Kinnistusraamatusse kandmiseni ei evi kinnisvara omandaja mingisuguseid õigusi kolmandate isikute suhtes; ta ei saa kasutada ühtegi omandist tingitud eesõigust ja

⁸ Gassmann ja Nolcken, 1890. a., *Položeniya o preobrazovanii sudebnoi tšasti*, lk. 150—151, ning *Pravila o privedenii v deistvije zakono-položenii o preobrazovanii sudebnoi tšasti v Prib. gub.*, § 107, mis toodud samas, lk. 679.

⁴ V. Zwingmann, VI, Nr. 982.

⁵ V. Zwingmann, VIII, Nr. 1521.

⁶ V. Zwingmann, VII, Nr. 1259.

⁷ V. Zwingmann, VII, lk. 72—74.

peab tunnustama selle kinnisvara suhtes neid toiminguid, mis on kinnistatud omaniku poolt sooritatud. Igatahes jääb temale õigus nõuda kahjutasu kõige endise omaniku poolt halvas usus sooritatu eest ja kõikide abinõude tarvituselevõtmist sama vara ümberkinnistamiseks. Neis seadusnormides väljendub hüpoteegiraamatute avalikkuse põhimõte, mille järgi kõik kinnistatud omaniku poolt sooritatu loetakse igale kolmandale isikule kohuslikuks, ja see isik võib nõuda ainult neist toiminguid saadud kahjude tasumist. Seepärast seni kuni kinnisvara omandanud kolmas isik pole omanikuna kinnistusraamatusse kantud, peab ta tunnustama enesele kohuslikuks kõik endise omaniku toimingud.⁹

Täpselt kinni pidades neist põhialustest on ka *ex-Vene* Senat korduvalt tunnustanud, et võõrandamise korral omandiõigus kinnisvara peale tekib mitte kinnisvara üleandmisega, vaid üksnes korroboreerimise momendist peale⁹; et ei saa ära müüa võlgade katmiseks võlgniku kinnisvara, kui võlgnik pole kinnistusraamatus sama kinnisvara omanikuna märgitud¹⁰; et BES § 813 on mõeldud ainult asjaõiguste heausulisi omandajaid¹¹; et formaalse ehk kinnistatud omaniku poolt väljaantud obligatsiooni ei loeta võõra vara peale tehtuks, olgugi et selle ingrosseerimise momendiks oli teine isik igamise alusel sama kinnisvara omanikuks juba saanud¹²; et kinnistusraamatute jõud ja tähtsus on kehtiv ainult heausuliste kolmandate isikute suhtes, kuna aga kinnistatud omanik peab endale kohuslikuks tunnustama mitte ainult kinnistusraamatute sisu, vaid ka kõik antud kinnisvara kohta tema, omaniku, ja teiste isikute vahel sõlmitud lepingud; et kuritahtlikult ehk *mala fide* talitanud kinnistatud omaniku toiminguid ei saa tühistada sellisel korral, kui kinnisvara on vahepeal heausulise kolmanda isiku kätte üle läinud, kes peab arvestama üksnes seda, mis seisab kinnistusraamatutes märgituna¹³; et pahausulist kreditori, kes

⁹ *Ex-Vene* Sen. tsiv. kass. dep. otsus nr. 33—1901. a. Piibu asjas.

¹⁰ *Ex-Vene* Sen. tsiv. kass. dep. otsus nr. 81—1894. a. Mieländeri asjas.

¹¹ *Ex-Vene* Sen. ukaas nr. 143—1898. a. Paegle asjas.

¹² *Ex-Vene* Sen. otsus nr. 6881—1907. a. Ruusmann'i asjas, mis esitatud Bukovski'l I, BES § 813 all.

¹³ *Ex-Vene* Sen. ukaas A. Bodnek'i asjas, mis esitatud Bukovski'l I, BES § 812 all, ning Peterburi Kohtupalati otsus nr. 178—1894. a. Švetelovitš'i asjas, mis esitatud samas.

on laenu andnud sellisele kinnisvarale kinnistatud obligatsiooni vastu, mille suhtes oli tal teada, et see kinnisvara ei kuulu formaalsele omanikule, s. t. võlgnikule, — ei loeta obligatsiooni kinnistamisest hoolimata seaduspäraseks hüpotekaarvõlausaldajaks¹⁴.

Säärastele loogilistele järeldustele viis kohtupraktise hüpoteegisüsteemi peapõhimõtte — avaliku usaldatavuse — sirgjooneline rakendamine.

Kõik need seisukohad ongi väljendust leidnud meie eelnõu vastavates paragraafides. Nii ütleb eelnõu § 947 kateooriliselt: „Kinnisomandi omandamiseks on vajalik sissekanne kinnistusraamatusse“ ja § 874—875, 879, 884 ja 891 reglemendivad ka üsna selgelt: kes on heas usus toetunud kinnistusraamatu sissekandele ja selle järgi omandanud omandiõiguse või muu asjaõiguse, see on selles omandamises seadusega kaitstud; kui asjaõiguse sissekanne on õigustamata, siis ei saa sissekandele toetuda see kolmas isik, kes seda puudulikkust teadis või raske hooletuse tõttu ei teadnud; õigustamata on sissekanne, mis on tehtud õigusliku aluseta või mitte kohustava toimingu alusel; kelle asjaõigus seesuguse sissekandega on rikutud, see võib sissekande puudulikkusele toetudes ennast vahenditult kaitseda pahausulise kolmanda isiku vastu; asjaõigused tekivad ja saavad oma järje ning kuupäeva kinnistusraamatusse kandmisega; asjaõiguste omandamiseks kinnisasja peale on vajalik nende õiguste sissekandmine kinnistusraamatusse ja sissekande kustutamise nõudest jäävad puutumata heausuliste kolmandate isikute sissekande kaudu omandatud asjaõigused ja kahju- tasutaotlused.

Kõik see tähendab, et need eelnõu paragraafid väljendavad just seda, mida kohtupraktis on kehtiva BES alusel meil juba ammugi tunnustanud, millest järgneb, et polnud mingit tarvidust selles osas pöörduda välismaiste eeskujude poole. Ainuke uudsus, mis tõesti eelnõu vastavas osas leidub, on just tavalise igamise väljajätmine ja selle asemele 30-aastase igamise sisseviimine, mis on laenatud Saksa ja Šveitsi seadusandlustest¹⁵.

¹⁴ *Ex-Vene* Sen. otsus nr. 89—1906. a.

¹⁵ Et välismaiste eeskujude laenamises peab väga ettevaatlik olema, seda on eelnõu koostajad hästi taibanud pärandi vastuvõtmise ja pärandist

Ülaltoodud eelnõu seletuskirjast nähtub, et eelnõu koostajad olid seejuures juhitud tahtest kinnistussüsteemi võimalikult ratsionaliseerida, andes temale sirgjoonelise ja selge kuju. Et selle sihi saavutamine pole iga kord võimalik ja võib isegi kahjulikuks saada, on juba eespool mainitud¹⁶. Kuid olenemata sellest tuleb nentida, et eelnõu koostajad üksnes tavalise igamise väljajätmisega pole veel kaugeltki igatsetud järjekindlust saavutanud, sest eelnõu § 765 ja 766 ütlevad lausa, et pärandi vastuvõtmisega lähevad iseenesest pärijale üle kõik pärandaja õigused ja kohused peale nende, mis on lahutamata seotud pärandaja isikuga, ning samuti lähevad pärijale üle ka asjaõigused, mis pärandajal olid võõraste asjade peale; ning § 884 järgi on küll vajalik asjaõiguste omandamiseks kinnisasja peale õiguste kinnistamine, kuid sama § teise lõike kohaselt seaduses ettenähtud juhtudel kuuluvad asjaõigused kinnisasjade peale nende omandajale ka enne nende kinnistamist, kuid omandaja võib neid õigusi kinnistusraamatus käsustada alles pärast kinnistamist.

Tähendab, et eelnõu koostajad peavad *volens nolens* tunnustama, et kinnistussüsteemi absoluutne järjekindlus on võimatu ja et tegeliku elu nõuete tõttu tuleb paratamatult lubatavaks pidada omandiõiguse tekkimist ka väljaspool kinnistusraamatut¹⁷.

On see nii, siis polnud eelnõu koostajail mingit vajadust

---

loobumisse puutuva peatüki koostamisel, sest sel puhul ütlevad nad seletuskirjas: „Vastavalt kehtivale seadusele on ka eelnõus säilitatud pärandi vastuvõtmise põhimõte ja pärandist loobumine. Välismaised eeskujud, mis selles suhtes ka kaalumisel olnud, kutsuvad samuti esile mitmeid vastuväiteid, nagu senini Eestis kehtiv süsteemgi. Viimase kasuks räägib selle tuntud ja kujunenud praksis Eestis, samuti asjaolu, et ta pole väljakutsunud erilist raskusi. Ilma olulise põhjuseta pole aga alust senise kujunenud korra muutmiseks. Neil põhjustel on pärandi vastuvõtmine ning pärandist loobumine reguleeritud kehtiva seaduse alusel, kusjuures on tehtud vaid mõningaid vähemaid täiendusi (§ 749).“

¹⁶ Freitag-Loringhoven, *op. cit.*, lk. 97.

¹⁷ Ei saa siin märkimata jätta, et eelnõu § 947 redaktsioon pole kokkukõlastatud eelnõu § 884-ga ega vasta Šveitsi ZGB § 656 sisule, kust ta on laenatud, sest järjekindluse säilitamiseks ja arusaamatuste vältimiseks peaksid ka § 947-s loendatud olema need erandid, millistel omand tekib ka ilma sissekandeta kinnistusraamatusse, nagu seda näeb ette eelnõu § 884 ja reglemendib Šveitsi ZGB § 656 lõpposa.

välja jätta eelnõust tavalist igamisvaldust. Praeguse korra kardinaalset muutmist ei õigusta nii tegeliku elu nõuded kui ka Vabariigi Valitsuse poolt tsiviilseadustiku komisjonile tehtud ülesanne, et töö aluseks võetagu komisjoni poolt BES, tehes viimases ainult vajalikke täiendusi ning parandusi.

Ei saa mainimata jätta ka seda, et meie naaberriigi — Läti — seaduseandjad on oma uue tsiviilkoodeksi eelnõu koostamisel osutanud suuremat elutundmist resp. seadusandlikku takti, säilitades oma tulevastes tsiviilseadustes igamisvalduse muutmatul kujul.

Tuginedes toodule peab uuesti rõhutama, et nüüdse igamisvalduse korra kaotamine tekitaks suuri sekeldusi ning vapustusi majanduselus. Ei saa käia selle loogika järgi, et kui tegelikus elus on sagedaks nähtuseks saanud teatavat liiki protsessid, nagu arestitud vara vabastamise, vekslite tühistamise, pärandi nõuded jne., — siis tuleks kõik need nõuded teha võimatuks. Niisama vähe põhjust on samal kaalutlusel kaotada võimalus taotella nõude korras omandiõiguse tunnustamist igamise alusel. Igamisvalduse instituut põhineb meil valitsévatel oludel ja üksnes seadusandliku aktiga ei saa meie ometi tuua majandusellu, antud juhul omandi küsimusse, seda selgust, mille tekkimiseks ja olemiseks puuduvad meil majanduslikud ja elulised eeldused. Tagajärg oleks see, et materiaalõigus taganeks formaalõiguse ees n.-õ. täiel frondil, ja uuetüübilise kinnistusraamatuga rikutaks ja hävitataks praegu kehtivad ja omal ajal *bona fide* vastaval juriidilisel alusel, kas pärandi näol või tasu eest, omandatud õigused kinnisvarade peale. Ja kes esineks sel puhul peamiselt kannataja osas? Muidugi mitte linnas asuvate kinnisvarade või suuremate põllumajanduslikkude ühikute üksikud omanikud, vaid just need rohkearvulised väiksemate ja keskmiste talude heausulised valdajad ja omandajad, kes mitte lohakuse tõttu ega kuritahtlikult, vaid just olude sunnil ei saanud omal ajal oma nimele kinnisvarasid kinnistada. Ja kõige selle lõpptulemus oleks protsesside suurenemine ja meie majanduselu vapustamine, mida nii kardavad meie eelnõu koostajad.

Niisiis peaks ka meie tulevane tsiviilseadustik võimaldama igamisvalduse alusel omandamist kümne aasta möödumisel. Kui aga tahetakse tavalist igamist iga hinna eest

kaotada, siis peaks ilmtingimata eelnõu modifitseerima selles mõttes, või seda määrama tsiviilseadustiku kehtimapanemise seadustikus, et uus kord pole kohaldatav nende kinnisvarade kohta, mille suhtes on igamisvaldus alanud ja lõppenud veel enne uue tsiviilseadustiku kehtimahakkamist ja et neil kordadel tuleb arvesse võtta senised eeskirjad, mis sisalduvad BES-s.

Kas on ühe-mehe-aktsiaseltsid seaduslikud?

(V. Kaznelsoni artikli puhul. Õigus 1936, nr. 6.)

A. Kaminka.

I.

Arvatavasti kõik, kes tunnevad huvi õiguse dogma küsimuste vastu, lugesid heameelega meie ajakirja veergudel V. Kaznelsoni artiklit „Ühe-mehe-aktsiaselts“. Küsimuse asetus on nii laialdane, nii kirjanduslik, ta alus nii avar, argumentatsioon igas üksikus osas nii tugev, et see paratamatult äratab huvi lugejas ja võidab teda autori põhiteesi poole. Lõppeks, metodoloogilised võtted teema käsitlel on niivõrra huvitavad, et artikkel omandab veel tunduvalt suurema huvitavuse kui ta juba iseendast väärrib arutlusel-oleva küsimuse tõttu. Kõik see sunnib tähelepanelikult lugema artiklit ja annab õiguse sellele, kes jõuab suurel määral vastupidistele järeldustele kui autor, tulla tagasi selle küsimuse juurde.

Ja kui seejuures asetada endale küsimus, miks jõuad vastupidistele järeldustele, kuigi otsekoheselt tunnustad artikli väärtusi, siis näib, et põhjus on kõigepealt autori vigades ja peamiselt metodoloogilist laadi, nimelt *lege lata* ja *lege ferenda* vaatekohtade ärasegamises. Ja nimelt seetõttu on artikli analüüs eriti põhjendatud.

Härra Kaznelsoni artikkel on oma laadilt peamiselt dogmaatiline. Ta alustab artiklit X k. I j. § 2131 tõlgendamise, ta lõpetab ta arutlustega „ühe-mehe-aktsiaseltside juriidilisest seisukorrast“. Mitmesuguste riikide seaduste ja

kohtutegeluse määrustele pühendab autor palju aega, võrdlematult rohkem kui § 2131 tõlgendamisele. Ja sellelt vaatekohalt, nimelt pidades silmas dogmaatilist suhtumist teemasse, artikli niisugune ülesehitus ei või jätta äratamata tõsiseid vastuväiteid. Sel määral kui § 2131 on kehtiv õigus, on tema tekst esimeseks ja tõsiseimaks momendiks vastuse juures küsimusele ühe-mehe-aktsiaseltsi võimalikkusest Eestis kehtiva õiguse järgi. Ometi upub autori argumentatsioon ses küsimuses materjalihulgasse, mille ta on niisuguse vaevaga ja osavusega kogunud, kuid millel on vähe seost § 2131 tõlgendamise küsimusega.

Tõepoolest, mis seab autor õieti vastu § 2131 täiesti täpsele ja selgele sõnadele, mis ütlevad, et „aktsiaseltsid moodustatakse paljudest isikuist, kes panevad kokku teatavad summad...“, teiste sõnadega, ütlevad, et aktsiaselts ei või koosneda ühest isikust. Autor ütleb, et väljend „paljudest isikuist“ „on seletatav kõige enamini paragraafi arhailisusega. See paragraaf ei evi niipalju defineerivat kui kirjeldavat iseloomu. Ta lihtsalt nendib aktsiaseltside tekkimise viisi tol ajal (1836. a.), millal kellelegi polnud veel tulnud pähe mõtet ühe-mehe-aktsiaseltsidest. Seda tõendab selles paragraafis tarvitatud väljenduse „paljudest isikuist“ ebamäärasus.“ Edasi autor toetab seda väidet viitega sellele, et pärast sõda tuli ilmsiks võimalus saavutada paljusid sihte väiksemate kapitalide abil (näit. ühenduste loomine mitte raudteede, vaid autobuste abil) ja, lõppeks, iseendast täiesti õige viitega sellele, et ei saa arvestada vana Vene aktsiaseltside-seaduse tähte.

Vaatleme neid väiteid.

Kõigepealt, nagu ikka seaduse, olgu ka väga halva seaduse teksti tõlgendamisel, tuleb § 2131 tekst ise. Ta on arhailine, nagu autor ütleb, aga kuidas võibki tekst olla teissugune, kui seaduse tekst on kirjutatud sada aastat tagasi. Küsimus on ju ainult selles, kas ta on selge ja arusaadav, pärast seda kui kogenud juristi ettevaatliku käega on eemaldatud aastate jooksul kujunenud kiht. Ja meile näib, et ses suhtes ei saa olla kahtlusi. Härra Kaznelson ütleb, et paragraaf ei kõlba kuhugi, sest et ei ole isegi mitte selge, kui palju peab siis inimesi olema selleks, et saaks moodustada aktsiaseltsi. Muidugi, vastust tuleb otsida, ja võib ta ka leida, väljaspool § 2131 piire; mis aga täiesti selgelt järgneb para-

graafi vaieldamatust tekstist, on see, et aktsiaseltsi olemasoluks on vaja mitte üks isik, vaid suurem arv isikuid, s. o. täiesti kindel vastus asetatud küsimusele, kas võib olla ühe-mehe-aktsiaselts. Mis vastus see on — ütleb autor —, kui ühtlasi ei ole öeldud, mitu isikut on vaja aktsiaseltsi moodustamiseks ja funktsioneerimiseks. Mis vastuväide see on? Oletame isegi, et seda oli vaja öelda ega ole öeldud, — kas see kõigutab selle mõtet, mis on öeldud? Öeldud on aga, et peab olema mitu isikut. Ja edasi, kas võib nii kategooriliselt väita, et seaduseandja ei ole andnud mingeid viiteid vajalise isikute arvu kohta? Meie arvates mitte. Tuleb lugeda läbi terve seadus, ja siis saab selgeks, milline on normaalselt vajaline miinimum. Tuleb selgitada, mitu isikut on vaja selleks, et aktsiaselts saaks funktsioneerida (juhatuse, üldkoosoleku, revisjonikomisjoni liikmete arv). Ja, lõppeks, kui seadus ei omistanud tähtsust aktsionäride arvule, siis see ei tühista tema selget ettekirjutust, et üks aktsionär ei ole küllaldane selleks, et aktsiaselts saaks funktsioneerida. Kui härra Kaznelson tegi grammatiliselt ja loogiliselt õige järelduse § 2131 tekstist, et „seaduseandja ei omistanud olulist tähendust aktsionäride-asutajate arvule“, kas siis polnud tema jaoks samuti kohustuslik teine järeldus sellesama paragraafi tekstist, nimelt, et üks isik, seaduseandja mõtte järgi, ei võinud moodustada aktsiaseltsi?

Tõlgendades 2131. §-i, autor märgib, et paragraafi mõte on selles, „kuidas moodustub liitkapital. Muidugi, kui kirjeldatakse, kuidas moodustatakse liitkapital, siis tuleb öelda, et ta koosneb paljude isikute poolt kokkupandavaist summadest. Kui aga asendada sõna „liitkapital“ moodsa sõnaga „põhikapital“, siis pole enam tingimatut vajadust kõnelda „paljudest isikuist“, kes panevad kokku selle kapitali.“ Sellel teel võib ehk kaugemalegi minna. Aga kui me ei kõnele mitte sellest, mis oleks, kui § 2131 tekst oleks teissugune, vaid sellest, mis ses paragraafis öeldud on, siis peab tunnustama, et on selgesti ja täpselt öeldud, et üks isik ei moodusta aktsiaseltsi.

Nähtavasti tunneb autor, kui nõrk on see argumentatsioon, mis seisab selles, et, esiteks, tõlgendus läheb täiesti lahku paragraafi olulisest väljendusest, ja, lisaks sellele, muudetakse veel sama paragraafi teine, täiesti selge termin. Seepärast püüab autor toetada oma argumentatsiooni õieti

vähe-mõistetava viitega sellele, et § 2131 ei evi mitte defineerivat, vaid kirjeldavat iseloomu, nagu tõendaks see, et võib mitte arvestada paragraafi täpset teksti. Kuid tähtis ei ole mitte paragraafi iseloom, vaid tema mõte. Kirjeldav paragraaf on niisama kohustuslik kui defineerivgi. Ja siis, mispärast on tähtis, et paragraaf eviks defineerivat iseloomu? Härira Kaznelson teab, et teatavil tingimusil praktika jaoks kohustuslik kirjeldus on eelistatav definitsioonile, mis jäetakse teaduse hooleks. Piisab viitest sellele, et Saksa Kaub. sead. paragraaf, mis määratleb aktsiaseltse, kannab samuti kirjeldavat laadi ja, nagu meile näib, täiesti põhjendatult. Seadus kirjeldab, milliseil tingimusil ettevõtet võib tunnistada aktsiaseltsiks. Kas see ei ole küllaldane, et teha täiesti kindel, seaduse tekstil põhinev järeldus selle kohta, milliseid moodustisi ei saa lugeda aktsiaseltside hulka, ei saa alistada viimaste kohta käivale seadusele?

Tundes kogu selle § 2131 dogmaatilise tõlgenduse eba-kindlust, autor väga osavasti toetab või õigemini kaitseb end hädaohtliku kriitika vastu viitega selle, et „ei tarvitse liialt rõhutada vana Vene aktsiaseaduse tähte. Juba Pobedonostsev oma tsiviilõiguse õpperaamatus (3. j., lk. 551) kirjutas: „1836. a. aktsiaseltside seaduse enda seaduslik tähendus on nõrgenenud ja nagu kaotsi läinud“. Ja veel enne, ametlikus seletuskirjas 1872. a. koostatud Aktsiaseltside seaduse juurde, on muu seas öeldud: „Uute asutatavate seltside põhikirjade projekteerimisel peaaegu üldse ei võeta arvesse Aktsiaseltside seadust, mis sisaldub Seaduste Kogus (Svod Zakonov)... võib öelda, et ta oleleb vaid paberil, ja et õieti meil ei ole üldist aktsiaseadust“ (Kaznelsoni sõrendus). Ja siit teeb autor julge järelduse: „See pärast (minu sõrendus, A. Kaminka) võib täiesti põhjendatult väita, et VSK X k. I j. § 2131 ei pea olema põhjuseks, et tunnistada Baltikumis ühe-isiku-aktsiaseltside olemasolu ebaseaduslikuks.“

Vaevalt saab aga põhimõtteliselt nõustuda seaduseparagraafi sellise lihtsustatud tõlgendusega. See tähendaks ju täielist revolutsiooni seaduse tõlgendamise küsimustes: tõlgendus ei oleks enam seotud seaduse tekstiga, vaid muudaks selle paberileheks, mille sisul pole enam mingit tähendust. Ja vaevalt võib tunnistada põhjendatuks viidet Pobedonostsevile ja ametlikule seletuskirjale Aktsiaseltside seaduse

projekti juurde. See, mis ütlesid Pobedonostsev ja ametlik seletuskiri, on täiesti õieti tsiteeritud vaadeldava artikli autori poolt ja öeldu ongi täiesti õige. Kuid vaevalt on sellel mingit seost härra Kaznelson'i lõppjäreldeusega. Pobedonostsev ei tahtnud sugugi öelda, et X k. paragraafide tõlgendamisel võib mitte arvestada X köidet ja tõlgendada neid vastavalt aja nõudeile, kujunenud uutele juriidilistele vahekordadele. Selline väide on täielikus vastuolus meie kuulsa tsivilisti veendumusega. Asi on hoopis muus. Nagu teada, aktsiaseltside põhikirjad kinnitati kõrgeimalt poolt, nad olid niisiis formaalselt eriseadused, mis tühistasid üldseaduste kehtivust. Niiviisi toodi kehtivasse seadusse, tänu neile põhikirjadele, uusi sätteid, mis olid täielikus vastuolus X k. j. määrustega, ja seepärast Pobedonostsev võis kõnelda sellest, et tsiviilseadustes sisalduvad sätted aktsiaseltside kohta on kaotanud oma tähenduse. Kuid see ei tähendanud sugugi seda, et ta tunnustab mittevajalikuks arvestada seaduste teksti neil juhtumel, kui nende seaduste kehtivus ei ole tühistatud mõnesugusel õiguslikult tunnustatud viisil. Kui härra Kaznelson oleks võinud kindlaks teha, et aktsiaseltside kehtivad põhikirjad, hoolimata § 2131 tekstist, löid võimaluse üheisikuste aktsiaseltside olemiseks Venemaal, siis viide Pobedonostsevile oleks olnud õige. Kuid asi on ju selles, et need vene aktsiaseltsid olid täielikult ehitatud sättele, et aktsiaseltsid on selliste isikute liit, kes on ühisel jõul täitnud seltside tekkimiseks vajalikud nõuded. Veel enam, võib kinnitada, et, vastavalt neile põhikirjadele, see isikute arv pidi olema kaunis suur. Niisiis võib väita, et ses küsimuses § 2131 on säilitanud oma täie tähenduse.

Vaieldes § 2131 isetahtliku tõlgenduse vastu, me ei taha sugugi peita end seadusetahe varju ega isegi TKS § 9 varju, milline lausub, et „kõik kohtuasutised on kohustatud otsustema asju kehtivate seaduste täpse mõtte järgi“, mis nõue teeb võimatuks seaduse selgele tekstile vastukäiva tõlgenduse. Vastupidi, me mõõname, et vahel uuelaadilised nähtused, mis on tekkinud kaua pärast paragraafi ilmumist, loovad tema täiendamise vajaduse, veel enam, vajaduse vabalt tõlgendada seaduseandja tahet, sest tema on väljendanud end ebaõnnestunult ainult seepärast, et ta ei pidanud ega võinud pidada silmas uusi vahekordi, mis tekkisid alles pärast paragraafide redigeerimist. Kuid meie arvates see tõlgendus-

vabadus ei tohi minna nii kaugele, et jõuda järeldustele, mis on otse vastupidised seaduse täiesti selgele tekstile, milline pealegi täiel määral vastab seaduseandja ülesannetele ja püüetele.

Niisamuti ei saa tunnistada õigeks ka härra Kaznelsoni katset esitada õigustusena oma vabale ümberkäimisele aktsiaseltse normiva tsiviilseaduse paragraafiga viidet sellele, et see küsimus on vaieldav, nii et ka õiguse teooria seisukohalt, niipalju kui ta on tegelnud aktsiaseltsidega, on lubatav väita, et aktsiaseltsi kui seltsingulise organisatsiooni küsimus on vaieldav.

Ka antud juhtumil autor oskab suure osavusega kasutada tõsiseid ja lõputuid vaidlusi aktsiaseltsidele pühendatud kirjanduses selle kohta, milline on nende juriidiline iseloom, kuid sellest hoolimata tema järeldused ei õigusta väiteid. Vaidlused on tõepoolest suured ja nende vaidluste lõputust iseloomustab autor nii näidetega lääne-euroopa kirjandusest kui ka meenutusega vaidlusest, mis omal ajal ühenduses selle küsimusega tekkis prof. Petražitski ja nende ridade kirjutaja vahel. Ometi näib meile, et kõik need küsimused lähevad täiesti mööda sihist, mille poole püüab härra Kaznelson. Üldiselt need vaidlused olid peamiselt suunatud aktsiaseltside juriidilise iseloomu selgitamisele, kusjuures vaidluste sisuks oli küsimus, mis on tähtis nii teoreetilises kui praktilises suhtes, nimelt, kas on aktsiaselts kaubandusõiguse seltsingu kuju või juriidiline isik. Ning küsimus muutus eriti keeruliseks ja huvitavaks seetõttu, et juriidilise isiku ja seltsingu mõiste piiritlemine esitas määratu suuri teoreetilisi raskusi, milledega aga olid seotud väga praktilised huvid. Germanistlik suund õigusteaduses seadis üles uue õpetuse selle kohta, mis on juriidiline isik. Ta nihutas esile teooria juriidilise isiku reaalse tähenduse kohta, pidades silmas, et see isik evib oma sisemist organiseeritud elu, mis põhimõtteliselt erineb seltsingulis lepingu alusel loodavast vahekordadest. Vaidlus ei käinud sugugi mitte selle kohta, kas aktsiaselts on üheisikune ettevõtte või seltsing, vaid selle kohta, kas tuleb aktsiaseltsi pidada lepinguliseks moodustiseks, mis tekib tema osaliste vahel sõlmitava kokkuleppe alusel, või on aktsiaseltsid uued orgaanilised õigusmoodustised, millel pole midagi ühist seltsingutega ja lepingupõhimõtetega.

Härra Kaznelson märgib täiesti õieti ära prof. Petražiitski väga iseloomuliku väite, et aktsionäride vahel ei olele mingeid kohustussuhteid ega üldse mingeid juriidilisi lepingulisi vahekordi, kuid see ei tähenda sugugi, et see väide mingil määral kinnitaks autori väidet, et aktsiaselts võib olla ka üheisikune ettevõtte. Meie arvates see isegi on vastuolus tema väitega. Nimelt tähendab prof. Petražiitski väide seda, et aktsiaseltsi osanikkude vahekorrad väljenduvad niisuguses vormis, mille juures nad kaotavad osanikkude-vaheliste lepinguliste vahekordade iseloomu. Need osaliste vahekorrad niiõelda objektiveeruvad nende poolt loodud ühistegevuse kuju iseseisvas oleluses, mis kuju tuleb vaadelda kui eri olendit, kuid see ei tähenda sugugi, et see eri olend võib olla üks isik. Vastupidi, just sellest, et vahekorrad osaliste vahel omandavad niivõrra objektiivse, alati üksmeelt nõudvaist lepingulistest vormidest erineva iseloomu, nimelt sellepärast, et seltsingu aktsionäärne kuju on niisugune ühenduse kuju, mis oma oleluses maksimaalsel määral on eraldatud tema osaliste saatusest, järgneb, et seda kuju ei pea kasustama üksikettevõtja, kelle tegevuse jaoks ärikäive on töötanud välja teised vormid, mis annavad talle kogu võimu- ja kasutäielikkuse ja panevad tema peale kogu vastutuse raskuse.

Niisiis ei ole küllaldast alust selleks, et kompromiteerida seaduseparagraafi selget teksti viitega teoreetilistele vaidlustele aktsiaseltside olemuse üle, mis olemus lubab tarvitada nii aktsiaseltsi kui aktsiaettevõtte nime, selle ettevõtte aluseks olevate seltslaslike vahekordade kõrge objektivisatsiooni määra tõttu.

§ 2131 tõlgendamise arvustuse täielikkuse mõttes peame mainima üht tõlgendusvõtet, ja seejuures väga veenvat, mida autor, vaatamata kogu oma tõlgenduse detailsusele, ei ole tarvitanud. Nimelt, seaduseparagraafi tõlgendamine selle koha järgi, mida ta hõivab koodeksi süsteemis. § 2131 sisaldub VSK X k. 1. j. IV raamatu III jao („Kohustustest lepingu järgi, eriti varanduse kohta“) VI peatükis — „Seltsingust“. Milliseid kahtlusi võib siis veel olla selle kohta, et otse tsiviilseaduste süsteemis endas selgesti väljendatud mõtte järgi aktsiaselts on seltsingu liik, mitte kuidagi aga üheisikune ettevõtte.

Mitte kasustades kõiki seaduseteksti tõlgendamise viise, härra Kaznelson täiendab oma tõlgendamist põhjendusega,

mida õieti ei saa arvata seaduste tõlgendamise dogmaatiliste võtete hulka. Ta viitab sellele, et aktsiaseltsid on ettevõtted, mis vajavad suuri, üksikettevõtjate jõudu ületavaid kapitale, ja sellepärast nad tekkisidki enne sõda. Pärast sõda aga kujunesid olundid teisiti. „Muidugi, raudteede ehitamiseks ja kasutamiseks on nõutav väga paljude isikute liitkapital. Kuid samu funktsioone täitva autobuseliini kasutamiseks on nõutav palju väiksem kapital, ja aktsiaseaduste nõudmised, mis on kohased raudtee-ettevõttele, ei ole kohased võrdlemisi väikestele autobuse-ettevõttele... Seaduseandja ja kohtutege-**lus on kohustatud** arvestama neid metamorfoose, et mitte jääda maha elust.“ Iseendast kõigil neil arutlustel ei puudu teatav alus, kuigi esineb ka tunduvald ja hädaohtlikke liialdusi, sest vaevalt on õige minna nii kaugemale, et nõuda kohtunikult autoliiklemise majanduslikkude iseärasuste arvestamist seaduseparagraafide tõlgendamisel. Kuid need liialdused on teisejärguline küsimus, peamine ebaõigsus seisab aga selles, et vajadus väikeste ettevõtete järgi ei tekkinud sugugi alles pärast sõda. Vastupidi, võib oletada, et peale sõda kasvas vajadus suurte ettevõtete järele; ja siis — ning see on peasi — iseendast vajadust väikeste ettevõtete, paljude või isegi mitme kapitalisti ühiseid jõupingutusi mittenõudvate ettevõtete arvu suurenemise järele ei või kuidagi tunnistada põhjuseks, mis oleks kutsunud ellu üheisikused aktsiaseltsid.

Küsimus ei ole ju mitte ainult selles, missugused vajadused tekivad äriilmas. Kui põhimõttes võibki nõustuda sellega, et kohtu ja seaduseandja ülesandeks on kohaldada õigust ärilistele huvidele, siis ometi peab siinjuures tegema õiendi, et ainult selleks sobivate vahenditega.

Muidugi, on täiesti võimalik, et keegi võrdlemisi väikese kapitali omanik, soovides korraldada autoühendust kahe väikese linna vahel, millede vahel liiklemine on nii väike, et raudteeühendus ei tasuks end ära, soovib teostada selle, temale üksi kuuluva ettevõtte aktsiaseltsi kujul. See on veidi keeruline ja raskepärane, aga kui praktika, üksmeelselt härra Kaznelsoni poolt kaitstava teoreetilise konstruktsiooniga, tuleb talle vastu ja lubab, näit., et sellise ühingu üldkoosolek võib koosneda ühest isikust, kellele kuuluvad kõik 100% selle ettevõtte aktsiaid, siis ettevõtte vaatekohalt võib ehk kergesti leppida liigsete formaalsustega (näit. üldkoosoleku protokolli koostamine ühe isiku tahte väljendamiseks) selleks, et

kõrvaldada endalt igasugune vastutus kahjude eest väljaspool sissemakstud põhikapitali ulatust. Kuid kas on see selline tahtmine, mida tuleks ergutada? Muidugi, kontrahentide tahe on majanduslikus elus esiplaanil, tema primaadi vastu tsiviilõiguse, seda enam aga spetsiaalse kaubandusõiguse alal, ei tohiks vaielda keegi peale järjekindlate sotsialistide.

Kuid kas sellest järgneb, et iga eratahte avaldus majanduslikus elus väärrib tunnustust? Võtame antud näite. Kaubandusõigus on töötanud välja terve repertuaari erisuguseid ettevõtete tüüpe. Kõigepealt nende kohta, millistega võib saada hakkama üksikettevõtja. Nende ettevõtete loomine on kergendatud neile lihtsustatuima otsusega. Edasi niisugused ettevõtete kujud, milledest võtavad osa ühesuguseil seltslasepõhimõttele mitu ettevõtjat, kes on liitunud selleks, et ühisel jõul saavutada kavatsatud sihti. Nad kõik evivad võimutäiust, mida piirab ainult seltslaste-vaheline vastastikune kokkulepe, mis ei puutu kolmandaisse isikuisse, sest et nende suhtes igaüks kannab täit vastutust. Edasi on võimalus lisandada neile seltslastele-ettevõtjaile (täisseltslastele) kapitalistide osavõtt — usaldusselts. Lõppeks, on võimalus moodustada seltse või organisatsioone või liite, mis objektiveerivad oma tegevust sel määral, et ettevõtte muutub sõltumatuks üksikuist osalistest ja üksikud osalised võtavad enda peale vastutuse ainult piiratud ulatuses. Need on aktsiaseltsid. Nüüd ilmub isik ja ütleb, et ta tahab teotseda üksi, ei soovi evida mingeid ärikaaslast, ei soovi alistuda nende seaduseparagraafide toimele, mis kergendavalt reguleerivad kõiki seltslaste organisatsioone. Ja sellest hoolimata tahab ta kanda vaid piiratud vastutust ja seepärast valib oma tegevuse jaoks aktsiaseltsi kuju. Et ettevõtja seda soovida võib, see on mõistetav. Kuid miks peab seda soovi täitma?

Selle kohta esitatakse meile kaks põhjust. Esiteks, miks nõuda ettevõtjate-ärikaaslaste kutsumist, kui ta isegi ülesandega võib hakkama saada? Ja teiseks tuleb arvestada seda, et elus on leidnud laialdast tunnustust ettevõtted, mis kujult on aktsionäärsed üheisikused, tegelikult aga kuuluvad üheleainsale isikule.

Need põhjendused on tõsised, selle juures esitatavil kaalutlustel ei puudu teatav alus, kuid järeldustega on raske nõustuda.

Kuigi see kõik ulatub välja autori poolt ülesseatud dogmaatilise küsimuse piiridest üheisikuste aktsia-ettevõtete lubatavusest Eesti õiguse järgi, ometi on kõik need küsimused nii huvitavad, et väärivad erilist vaatlust.

II.

Nagu eespool märkisime, esimene tees, mille hr. Kaznelson üles seab, kaitsedes üheisikuste aktsia-ettevõtete lubamise soovitatavust, seisab selles, et ei ole alust takistada ettevõtjaid organiseerimast oma ettevõtteid nii, nagu nad seda vajaliseks peavad, seda enam neil juhtumel, kui soovitav kuju on juurdunud ellu. Primaat — see on majanduselu nõue. Seepärast pole alust takistada ettevõtjaid töötamisviiside valikul.

Küsimust, kas võib erandina lubada üheisikust aktsia-ettevõtet, võib lahendada mitmeti. Mõningate majanduslike nähtuste iseärasused võivad õigustada nende lubamist. Kuid selle lubamise põhjendamist ettevõtja sooviga ei saa õigeaks tunnistada. Küsimus on palju keerulisem kui võib näida esimesel pilgul.

Nimelt sellepärast, et majanduse alal on esikohal majanduslik nähtus ise, mis kuulub normimisele õiguse poolt, peab õiguslikud normid kui niisugused kohastatama teatavale majanduslikele vahekorrale. Iseendast seejuures majanduslikud vahekorrad arvestatakse ja normitakse oma tüüpilisel kujul, oma normaalses avalduses. Siit tekib see õigus, mida nimetatakse loomulikuks õiguseks, sellepärast et ta on immanentne antud majanduslike vahekordade kategoorias. Selles meie arvamused vist ei erine autori omadest.

Kuid milles on siis nende majanduslike vahekordade iseärasus, millede jaoks ajalooliselt on kujunenud välja aktsiaseltsingu vorm? Nad seisavad selles, et ülesannete jaoks, mis ületavad üksikettevõtjate jõudu, mis on seotud eriti suure riskiga, luuakse teatavakujuline liit kapitaliomanikest, kes oma sissemaksude ulatusega piiravad oma riski ettevõttes. Niisiis ettevõtte osanikkude võimu iseloomustavad kaks ühtviisi tähtsat momenti: nende võim on piiratud teatavate avaldusvormidega (üldkoosolekud, juhatus jne.), nende vastutust piirab nende kaasettevõtjate kaasosavõtu vajadus

ja ühtlasi sissemaksu suurus. Need momendid, täiendades üksteist, moodustavad terviku, iseloomustavad instituuti. Need ettevõtted peavad harilikult olema suured või eriti hädaohtlikud (näit. asja uuduse tõttu), nii et nagu asjaajamine, nii ka kohalolev kapital ületavad tavaliselt üksiku kapitalisti-ettevõtja jõu, kapitalistile vastuvõetava riski mõistlikud piirid. Piiramatu vastutus on väga terveks põhimõtteks ärilises ettevõtetevõttes, sest see, kes võtab enda peale kogu tegevuse raskuse, ammutab enda kasuks kogu ettevõtja-kasu, evib kogu võimutäiust, see on kohustatud kandma ka kogu vastutust. Sel tingimusel üksikettevõtjale, tema suvale jäetakse kogu asja organiseerimine, kuigi ka siin on tagasihoidlikul määral riiklikku vahelesegamist (näit. kaubanduslik registreerimine, firma-kohustus, prokuura registratsioon jne.).

Kuid see vastutus muutub ettevõtjale liiga raskeks kooraks, kui ettevõtte ületab teatava ulatuse, vajab väga suuri kapitale, on seotud liiga suure riskiga, nõuab väga laialdast organisatsiooni. Kõigil neil juhtumel ettevõtja oma huvides ja ühise tegevuse vormide arendamise ja laiendamise huvides otsib väljapääsu sellest kitsast ringist, kuhu teda surub vajadus kõige eest ise piiramatult vastutada, ja seepärast end ise kõigesse segada. Ja kergendus, mille talle annab kaubanduslik käive, läheb kahes suunas. Talle antakse võimalus piirata temale soovitatavate piiridega oma äri-olist osavõttu ettevõttest, seejuures muutes selle osavõtu ulatust tema huvi suurenemise järgi (suurema aktsiatehulga omandamine või osa müük), kuid ühes sellega, sedamööda kuidas nõrgeneb tema seos ettevõttega, viimase organisatsioon samuti peab omandama ettevõtja isikust suurel määral olenematu kindla kuju (üldkoosolek, juhatus jne.), mis ei sõltu üksiku aktsionäri saatusest. Ja ühtlasi, aktsionäri selle nõrga seose tõttu ettevõttega, seadus kõrvaldab ettevõtja loomuliku piiramatu vastutuse, erinevalt teiste ettevõtjate omast. Niisiis just sellepärast, et need normid, mis loovad kindla organisatsiooni ja piiratud vastutuse, on tingitud sellest, et meie ees pole mitte üksikettevõtja, aktsiaselts ei pea olema ühe-mehe-ettevõtteks. Tuleb tähendada, et ajalooliselt aktsiaseltsi vorm kujunes vaid aegamööda, aegamööda vabastades aktsionäre vastutusest ja ettevõtja rollist, nimelt sellepärast, et seadus ja käive lakkasid nägemast aktsionäris tõelist ettevõtjat. Kui siis jõudis lõpule see aktsio-

näärse vormi kui erilise ettevõtte-tüübi kujunemine, kui aktsionäris lakati nägemast ettevõtte „peremeest“, kelleks mõõdapääsematult on üksikettevõtja, kui kujunes välja aktsiaselts kui eriline seltsingu vorm, siis isik, kes on saanud vabaks kõigist ettevõtja-tegevuse raskustest, seetõttu et ta on vaid osaline suures aktsionäride rühmas, pöördub kohtu ja seaduseandja poole palvega, vabastada ta kohustusest omada aktsionäre, seepärast et ta soovib olla üksi.

Kas tõesti sellist soovi võib iseendast lugeda tõsiseks majanduslikuks nõudeks? Kas see soov ei röövi õieti iga-sugust tähendust majanduslikkude nähtuste seadusandlikult normingult? Seaduseandja, eeldades, et aktsiaselts on rohke-arvuliste osavõtjate teatavalaadiline ühendis, väga toimekalt normib seda erikujulist isikute ühendist, mille sihiks on ühise ettevõtte ühine juhtimine teatavil kindlail aluseil. Kui aga ilmub isik, kellele meeldiks kasustada mõningaid aktsionäärse vormi paremusi, ilma et kanda selle ebamugavusi, kuigi need ebamugavused loodi ainult sellepärast, et ilma nendeta ei oleks saanud pakkuda ka paremusi, seaduseandja peab jõuetult alistuma selle ettevõtja tahtele, kes soovib olla üksi, kuid ei taha olla ettevõtja, nii nagu ettevõtja mõiste on fikseeritud seaduse poolt täielikus kokkukõlas majanduslikkude huvidega? Siis on parem loobuda kogu ettevõtete-ala reguleerimisest seaduse poolt ja jätta see ettevõtjate, majanduslaste äranägemisele.

Kordame uuesti, raskuse keskpunkt ei ole meie jaoks sugugi mitte selles, kas on lubatav ühe-mehe-ettevõtte, mis töötab aktsiaseltsi kujule läheneval kujul. Meie vaidleme selle vastu, et lubatakse ilmselt seaduse mõttele ja tähele vastukäivalt tõlgendada aktsiaseaduse paragraafe ainult sellepärast, et esineb püüdeid kasustada aktsiaseltsi vormi vahetorkade jaoks, millede jaoks ta ei olnud sugugi kavatsatud ja milledega ta on otseses vastuolus. Ja edasi, me ei ole sugugi selle vastu, et ettevõtjad, ärikäive otsiksid uusi ühise tegevuse kujusid. Me vaid arvame, et selles otsingus ei pea minema välja seaduse poolt loodud raamidest. Seejuures ei pea unustama, et seaduseandja jätab laialdase vabaduse ettevõtja initsiatiivile. Üksikettevõtjal on täielik võimalus, jäädes üksiktegevuse piiridesse, luua oma suva järgi mõne oma tegevusharu majanduslikku eraldatust. Kuid sellest ei järgne kuidagi, et tal on õigus tarvitada tegevuse kujusid, mis nii

oma ajaloolise arengu kui seadusemääruste järgi on kavatsatud paljude isikute ühise tegevuse jaoks.

Kuid jääb üks kaheldamatu fakt, mis nagu kõneleks selle üheisikuste aktsiaseltside kaitse õigsuse poolt, mille on võtnud enda peale härra Kaznelson ja milles ta — seda tuleb täiel määral mööna — ei ole kaugeltki üksi. Ta ütleb, et hoolimata üheisikuste aktsiaseltside vastu esinevate vastuväidete tõsidusest, need seltsid mitte ainult ei esine elus, leiades tunnustust kohtu ja ärikäibe poolt, vaid nad omavad ka tõsist ökonoomilist tähendust, liites suuri kapitale.

Neis märkustes on palju tõtt. Kuid rääkimata sellest, et neil pole tähendust küsimuse dogmaatilisel arutlusel, nad ei evi otsustavat tähtsust isegi soovitava õiguse seisukohalt.

Kõigepealt, ka härra Kaznelsoni poolt ettetoodud euroopa seadusandlusest ei johtu järeldust, et õigus tunnistab üheisikusi aktsiaseltse normaalseks ettevõtete tüübiks. Vastupidi, ei ole ühtki seadusandlust, mis lubaks aktsiaseltsi tekkimist üksikettevõtja jaoks. Ja kuigi ses suhtes liberaalseim kohtupraktis, nimelt Saksa oma, lubab aktsia-ettevõtte olemust, mille kõik aktsiad on koondatud ühe isiku kätte, siis ometi temagi, vastavalt seaduse tekstile, ei luba aktsia-ettevõtte tekkimist ühe isiku kapitali ja tegevusega.

Niisiis ei saa öelda, et saksa õiguse seisukohalt ühemehe-aktsiaseltsid tunnistataks õiguse poolt normaalselt lubatavaks kujuks. Jutt võib olla ainult sellest, kas aktsiate koondumine ühe isiku kätte, mis leidis aset alles pärast aktsiaseltsi tekkimist, on küllaldaseks põhjuseks tunnistada niisugune selts lõpetamisele kuuluvaks, või aga peab ärikäibe huvides, tekkinud ja võib-olla täiesti kindlaks kujunenud äriliste suhete säilitamiseks, tunnistama sellise seltsi edaspidine olemus sallitavaks.

Millised alused on selliseks leebivuseks kohtu poolt? Muidugi ei saa meie ega ole meil alust vaadelda kõiki võimalikke elulisi kombinatsioone, millede juures on lubatavad niisugused kõrvalekaldumised aktsiaseltsi põhimõttest. Kuid neid põhjusi võib jagada kahte rühma. Esimeseks võtame juhtumid, kui mingisuguste juhuslikkude asjaolude tagajärjel, s. o. selles mõttes juhuslikkude, et neil pole mingit seost aktsiaseltsi kui niisuguse tegevusega, aktsiad koonduvad ühe isiku kätte. Võtame seda laadi juhtumite jaoks kõige tavalisema näite, nimelt kõigi aktsiate ülemineku ühele isikule

päranduse teel. See juhtum on täiesti võimalik, eriti pidades silmas, et paljud aktsiaseltsid kannavad perekondlikku laadi. Edasi, ka tõsised majanduslikud põhjused võivad välja kutsuda aktsiate koondumise ühe isiku kätte. Nii võib ühingu seisukord saada majanduslikult kõigutatud. Nagu ikka niisuguseil juhtumel, kõik püüavad vabaneda niisuguse ettevõtte aktsiaist, mille kohta levivad rahutukstegevad kuuldu- sed, ja kõige suurem aktsionär on vahel sunnitud, et hoida ära lõplikku katastroofi, ostma kokku kõik aktsiad. Pealegi tuleb pidada silmas, et seesama küsimus kerkib õieti mitte ainult sel juhtumil, kui kõik aktsiad koonduvad ühe isiku kätte, vaid ka neil, võib-olla palju sagedamail juhtu- meil, kui on jäänud vähem aktsionäre kui on vaja selleks, et aktsiaselts saaks funktsioneerida vastavalt aktsiaseltside kohta käivate seaduste normidele. Kui seadus ei määra just kind- laks seda isikute arvu, siis see arv ometi järgneb täieliku evidentsiga nende paragraafide kõrvutamistest, mis kõnele- vad aktsiaseltside juhtimisest. Lihtsa aritmeetika abil võime kokku arvata, kui palju aktsionäre on selleks vaja, et aktsia- selts võiks funktsioneerida seaduse nõuete kohaselt. Ja õiguse seisukohalt on samasuguseks seaduserikkumiseks sellise aktsionäride arvu puudumine, mis oleks küllaldane juhti- misorganite funktsioneerimiseks, kui seltsingu tekkimine ühe ettevõtja kohalolul.

Muidugi tuleb tunnustada, et kui kõigil neil juhtumel kohtutegelus, vastavalt seadusetähele, tunnistaks niisuguste seltsingute edaspidise olemusõiguse kaotatuks, ükskõik mis kujul see nõudmine rahuldamisele kuuluks, s. o. kas hagi teel või õiguse enda jõul, siis ärikäivet ähvardaksid alalised hädaohud, et võiksid lõppeda ettevõtted, mis on tingimata kasulikud ärilise käibe seisukohalt. Kuid ometi ei ole välja- pääs selles, et me ignoreeriksime selgeid seaduse nõudeid, kõrvaldades nende mõju selgete seaduste teksti vägivaldse tõlgendamise abil, vaid selles suunas, millise on juba ammu võtnud äritegelus, mida ses küsimuses täiesti järjekindlalt toetab kõigi maade kohtutegelus, nimelt fidutsiaarsete aktsio- näride esinemises, millede lubatavust ja tõsist majanduslikku tähtsust ei kõiguta põrmugi see, et igapäevaelu žargoonis neid nimetatakse vari-aktsionärideks. Kuid ei maksa karta sõnu, peab mõistma sõnade taga peituvat olemust. Ja kui me sellest küljest asume selle nähtuse vaatlemisele, siis mõis-

tame, kui õige oli ühe selle ettevõtte kuju uurija märkus, et vari-aktsionärid on aktsia-ettevõtete teine külg. Mitte asjata ei olnud *fiducia* instituut suure osavusega ja rooma juristidele omase täpsusega välja töötatud rooma juriskonsultide poolt¹. Et mitte kõigutada formaalset õigust, igapäevaelu jurisprudents suure osavusega ja eluliste vajaduste sügava tundmisega kasustas ära olemasolevad õigusvormid nende kohastamiseks vahekordadele, millede jaoks need vormid ei olnud kavatsatud, kui see vastas käibe õiglastele huvidele ega olnud suunatud seadusemöödangule.

Et mitte asuda selle küsimuse üksikasjalisele juriidilisele vaatlusele, selleks selgitan oma mõtte näitega. Omanik peab mingisuguse dokumendi vastu saama mingisuguse varanduse. Tal pole võimalust teha seda isiklikult, ta oletab, et sel ajal, mil vastuvõtmine muutub võimalikuks ja võib-olla vajaliseks, tal pole võimalik ilmuda seda vastu võtma. Ta on sunnitud tegema varanduse vastuvõtmise ülesandeks kolmandale isikule. Ta võib anda tolele volituse. Kuid ta ei tea täpselt, millised volid osutuvad vajalisteks, ei tea, kas saab olema kohal see isik, kellele usaldatakse raha vastuvõtmine, ei tea, kas ei osutu vajaliseks anda see õigus üle teisele isikule. Et kõrvaldada kõik need raskused, et anda volinikule kaugemaleulatuvad volid, seni kui volituse instituut pole veel leidnud küllaldast arendamist, on lihtsaimaks väljapääsuks sel juhtumil anda volinikule iseseisvad omandiõigused. Vormiliselt omanik, ta on sisuliselt omanikuks ainult tegeliku õiguse huvides, mis loovutas vormilise omandi fidutsiaarsele omanikule. Niiviisi fiktiivse omandi (kui soovitakse — vari-omaniku) loomise teel saavutatakse täiesti seaduslik, mitte kellegi huvisid ohustav fidutsiaarne omand. Sedamööda kuidas areneb äriline, eriti kaubanduslik käive, kaob nende ülesannete jaoks niisuguse fiktiivse omandi vajadus. Seda asendavad teised instituudid, nagu näiteks väärtpaberite blanko-üleandmine. Kuid see ei kõiguta sugugi fidutsiaarse omandi kui juriidilise positsiooni tähendust, mis annab tõelisele omanikule võimaluse teostada seaduse poolt temale antavaid õigusi.

Täiesti analoogilist tähendust evib ka aktsionäri poolt oma õiguste kolmandale isikule edasiandmine, seejuures mitte

---

¹ Vrd. sel puhul prof. P o k r o v s k i, Istorija rimskago prava, lk. 255, 260, 298; C r o m e, System des Deutsch. Bürgerl. Rechts I, 108.

selle kolmanda isiku, vaid õigusi üleandva isiku huvides. Andes üle oma õiguste teostamise kolmandale isikule, kes formaalselt on niisiis aktsionär, kuid teostab oma õigusi mitte oma huvides, vaid selle isiku huvides, kes talle õigused üle andis, see viimane isik ei pea sel teel taotlema ebaseaduslikke sihte. Kuivõrra aga seda ei esine, ei ole seaduseandjal ega kohtutegelusel küllaldast alust võidelda nende fidutsiaarsete aktsionäride vastu, nagu ei teinud seda roomlased fidutsiaarsete omanikkude suhtes²!

Sel teel teostub seaduse nõue isikute mitmesuse kohta, kes on vaja selleks, et aktsiaselts võiks funktsioneerida, kuigi tegelikult on aktsionäre vähem kui seadus nõuab.

Miks mitte viia seda kohtutegelust kaugemalegi ja lubada olelda aktsiaseltsil, kui tegelikkude aktsionäride arv on langenud üheni? Kohus peab seejuures valjult ja järjekindlalt valvama selle järele, et see ainuke aktsionär, kes on loonud küllaldase arvu vari-aktsionäre, et taotleks seejuures seaduse poolt lubamatuid sihte³. Vastasel korral üksikaktsionärile langeb kogu vastutuse raskus selle kolmanda isiku läbi kahju-
saanute ja aktsionäride ees.

Kuid täiesti eraldi seisab teine ja, nagu meile näib, tähtsaim ühele isikule kuuluvate aktsiaseltside juhtum, nimelt juhtum, kui see isik on ise juriidiline isik. Me peame siin kõigepealt silmas nn. tütarsetse, s. o. kui aktsiaselts mitmesuguseil ärilistel kaalutlustel moodustab aktsiaseltsi, kusjuures üheks tema moodustamise tingimuseks on see, et kogu aktsiate pakk jääb nimelt emaseltsi kätte. Nende ettevõtete majandusliku tähenduse parimaks tõenduseks on nende laialdane levik. Edasi, ka üldeõiguslikud liidud, isegi riik, on seda laadi ettevõtete asutajaiks ja üksikaktsionärideks, ja seejuures mitte möödamineva, vaid alalise nähtusena. Ja härra Kaznelson'il on täiesti õigus, kui ta ütleb, et niisuguste aktsiaseltside määratu hulk teeb iseendast täiesti võimatuks nende ebaseaduslikuks tunnistamise.

Kuid siin on kohtutegeluse jaoks tõesti võimalik teisugune väljapääs raskustest. Ja seda nimelt sel teel, kui

---

² Vrd. seda instituuti nn. Legitimations Uebertragung'iga, näit. Hellstrein, Das Aktienrecht der Gegenwart, lk. 277.

³ Vrd. selle kohta mitmekesisest kohtutegelust, näit. Brodmann, Aktienrecht H. G. B. § 252 juurde.

tõlgendada mitte täht-täheleheliselt, vaid sisemise mõtte järgi neid seaduseparagraafe, mis kõnelevad aktsiaseltside tekkimiseks ja olemiseks vajalikust isikute-mitmesusest. Me märkisime juba ära aktsionäärse korra põhijooned, millised tingivad nõudeid, mida nende kohta seab üles seaduseandja. See on peamiselt vajadus pöörduda kapitali koostamiseks mitte ühe, vaid paljude isikute poole, selle tõttu, et on vaja suuri kapitale või et asjaga on seotud suur risk, ning paratamatult sellest järgnev võrdlemisi nõrk seos aktsionäride ja ettevõtte vahel, nii et ettevõtjalik element juhtimises nihkub tagaplaanile ja asendub võrdlemisi keerulise ja ettevõtte jaoks kohustusliku organisatsiooniga. Nimelt seepärast ongi sisemiseks vastuoluks, kui sellist seltsingulise organisatsiooni kuju kohaldatakse üheisikusele ettevõttele, s. o. juhtumile, mil kõik aktsiad on ühtedes kätes.

Hoopis teissugune on seisukord kõigil neil juhtumil, kui aktsiaseltsi loob teine aktsiaselts või üldse juriidiline isik. Kui sel juhtumil formaalselt asutajaks on üks isik, kui formaalselt uus aktsiaselts on ettevõtteks, milles kõik aktsiad kuuluvad ühele isikule, siis see veel kaugeltki ei tõenda seda, et siin ei ole sisuliselt neid andmeid, mis on tõeliseks aluseks aktsiaseltside tekkimisele, sest kui võtame juhtumi, et suur aktsiaselts (ja see ongi just tüüpiline juhtum) loob tütareltsi, siis selle ettevõtte risk jaguneb ju paljude vahel, kapital moodustub kogunemise teel paljudelt isikuilt. Et need isikud ei maksnud oma summasid mitte otse uude asutatud ettevõttesse, vaid emaseltsi, mis omakorda asutas tütarettevõtte, see asjaolu ei muuda sisuliselt midagi. Ja ühtlasi on seda laadi aktsiaseltsis tütareltsi jaoks olemas samasugune vajadus keerulise organisatsiooni järele kui emaettevõttes.

Nimelt seepärast, s. o. lähtudes vahekordade olemusest, kohtutegelusest, langemata kollisiooni aktsionäärse seadusandluse sisemise mõttega, võiks lubada niisuguste aktsiaseltside olemust, millede kogu kapital on koondatud ühe aktsiaettevõtte või üldeõigusliku juriidilise isiku kätte.

Iseendast see võimalus kohtuile, tunnistada lubatavaks niisuguste aktsiaseltside olemasolu, millede kõik aktsiad kuuluvad teisele juriidilisele isikule, on vaid väljapääs raskest seisukorrast, mille on loonud arenev ärikäive, millele vanad seaduseraamid on muutunud kitsendavaiks, raskendades arengut, mis iseendast on õige ja normaalne. Kuid see on

vist parim võimalik väljapääs kujunenud olukorrast. Ja seda laadi raskused on ettevõtte aktsionäärsele kujule ammu tuttavad. Meenutame oma mõtte selgituseks ja täienduseks ühe episoodi võrdlemisi hiljutisest minevikust. See on suhkruvabrikute lugu Saksamaal⁴.

Aktsionäärse korra olemusest, nii nagu ta ajalooliselt arenes, järgneb see vaieldamatu määrang, et aktsionäri kohused piirduvad tema poolt allakirjutatud aktsiate tasumisega. Jätame siinjuures kõrvale küsimuse sellest, mil määral võib tunnistada aktsionäri kohustatuks võtma osa juhtimisest, sest kui keegi aktsionäridest ei võta osa juhtimisest, siis seltsingu edaspidine olelus muutub võimatuks ja ta tuleb likvideerida ühes või teises korras. Kuid igal juhtumil aktsionäri kui niisugust ei saa sundida mingisuguseile tegudele aktsiaseltsi suhtes, välja arvatud aktsiate tasumine. Ja isegi see aktsiate tasumise kohus ei ole aktsionäri kohus seltsingu suhtes, vaid õieti aktsionäriõiguste omandamise tingimus.

Ometi faktilised vahekorrad preisi aktsiaseltsides, mis tegelesid suhkrualmistamisega, kujunesid hoopis teisiti. Nende ettevõtete ülesandeks oli naerikasvatusega tegelevate maaomanikkude ühine vabrikute ehitamine naerite ümber töötamise jaoks suhkruks. Niisiis aktsionärideks pidid olema ainult naerikasvatusega tegelevad maaomanikud, nad olid kohustatud, et mitte kõigutada vabriku olemasolu, külvama naereid ja seejuures teataval hulgal ja teatavas headuses, müüma nad vabrikule, mis omalt poolt oli kohustatud võtma nad kõik vastu oma aktsionäridelt, kui maaomanikud-aktsionärid kasvatavad naereid niisugusel hulgal ja sääraseil tingimusil, nagu vabrik kindlaks määrab. Ühes sellega maaomanik-aktsionär kaotab õiguse vabalt käsustada oma maad ja aktsiaid, maa või aktsiate müügi juures peab määratama teatav ühendus nende tehingute vahel.

Niiviisi oli täiesti selge, et aktsionäride-maaomanikkude ja aktsiaseltsi-vabriku vahel tekkis väga keeruline vahekorra dade võrk, mis sugugi ei mahtunud aktsiaseaduse raamidesse, mis seadus põhimõtteliselt eitas aktsionäri mingi-

---

⁴ See episood kutsus välja hüglasuure kirjanduse. Esimeseks tutvumiseks mainime Fischer, Handbuch des germ. Handelsrechts, III k. I järk § 54. Sellest küsimusest enne tema lahendamist seadusandlikul teel Saksamaal vt. A. K a m i n k a, Akts. Komp., lk. 25.

suguste kohustuste võimalikkust aktsiaseltsi vastu, teiselt poolt aga (nimelt ühenduses selle eitamisega) andis aktsionärile vabaduse käsustada oma aktsiaid: kas pole ükskõik, kelle valduses nad on, kui aktsiaselts oma aktsionärielt midagi ei oota, ei ole õigustatud talt midagi nõudma. Aga ometi nende suhkruvabrikute aktsionärid ei olnud mitte ainult kitsendatud oma aktsiate käsustamises, vaid olid kitsendatud oma kinnisvara käsustamises. Kogu majandamise kord mõisas oli kitsendatud kohustusega külvata naereid teataval hulgal, külvata seemneid, mida andis neile vabrik, ja müüa saak vabrikule. Oli ilmne, et need on aktsiaseltsid, mida seaduseandja sugugi ei olnud silmas pidanud, milledele ta määrused on täiesti kohaldamatud. Kuid teiselt poolt, nende vabrikute suhtes avaldati samu kaalutlusi, mida nüüd väljendatakse tütarsetside kohta, ja, peab ütleva, suure õigusega. Sest selle keerulise vahekordade-ahela jaoks, mis oli tekkinud ühenduses nende suhkruvabrikutega, ei saanud kohaldada mingit teist ettevõtte kuju ja, teiselt poolt, ei saanud mööduda raskusist fidutsiaarse õiguse konstruktsiooniga. Ühes sellega aga oli neil vabrikuil, ehkki kohalik, kuid vaieldamatult väga suur majanduslik tähtsus.

Tehes südame kõvaks, kohtutegelus mõtles välja igasuguseid möödanguid, et päästa nende, kahtlemata seadusele vastukäivate aktsiaseltside olemasolu. Ometi mõistis seaduseandja väga hästi nende päästeabinõude kogu kunstlikkust ja tunnistas vajaliseks erilised õiendid seadustes, mis võimaldasid maaomanikkude suhkru-ettevõtete olemasolu aktsiaseltsi vormi hüvede kasustamisega ja seadust rikkumata.

Mulle näib, et see on ainuke õige tee majanduslike vajaduste rahuldamiseks ilma seaduslikkuse tunnet rikkumata.

Järeldus.

Minu artikli sihiks oli tõestada:

1) et ühe-mehe-aktsiaseltse tegelikult leidub peaaegu igas riigis,

2) et igal pool püütakse tunnustada nende aktsiaseltside legaalsust kehtivate seaduste interpreteerimisega, olgugi teatava survega viimastele.

Oma artikli lõpetasin sõnadega:

„Peame ometi tunnustama, et ühe-mehe-aktsiaseltsid on võõrpoegadeks, ehkki väga rohkearvulisteks aktsiaseltside peres, et ühe-mehe-aktsiaseltside sünnitunnistused ei ole nende sünniseaduslikkuse suhtes mitte täiesti korras, et nende seltside seisuga üle võib muidugi vaielda. Küsimuses on vaid, kas peab seda tegema? Igatahes, uute seaduste väljatöötamisel aktsiaseltside kohta see küsimus peab leidma otsese lahenduse.“

Samasugusele lõpp-järeldusele tuleb ka autor, kes minu artiklile vastu vaidleb.

Omalt poolt tervitan seda vastuvaidlemist, sest see osutub ühtlasi kasulikuks täienduseks minu artiklile; nüüd kõigi kokkukogutud väidete põhjal ühe-mehe-aktsiaseltside poolt ja vastu võib lugeda seda küsimust igakülgsest valgustatuks.

V. Kaznelson.

Arutlusi.

Missuguse võla katteks mitme kohustuse puhul tuleb arvata makstud summa?

I. Tjutrumov.

Kohtutegelus sageli puutub kokku küsimusega selle kohta, missuguse, mitmest samade poolte vahel oleva kohustuse katteks tuleb lugeda makstud summa. Kõigepealt on võimalik, et küsimuse otsustab poolte vaheline kokkulepe. Sel juhul, kui võlgnik vaideta võtab vastu võlausaldajalt maksukviitungi, milles võlausaldaja on tähendanud võla, missuguse kustutamiseks ta võttis vastu maksu, — loetakse võlgnik nõustunuks võlausaldaja ettepanekuga ses küsimuses ja võlgnik hiljemini ei saa nõuda, et maksukviitungis tähendatud summa arvataks mõne teise võla katteks. Selliselt käsitleb seda küsimust terve rida nüüdisaja seadusandlusi (Code civil art. 1255; Itaalia Codice civile art. 1257; Saksi tsiviilseadustik § 978 jt.).

Juhuks aga, kui poolte vahel puudus selline kokkulepe, seadusandlused harilikult määravad samuti korra, millises võlad tuleb katta tasutud summaga. Mõned seadusandlused otseselt määravad võlgadele järjekorra, millises nad tulevad kustutamisele, teised seadusandlused jätavad kõigepealt võlgnikule õiguse teatada, mis-

sugust võlga ta soovib tasutud summaga kustutada (Code civil art. 1253; Itaalia Codice civile art. 1255; Saksi tsiviilseadustik § 977; Saksa BGB § 366 jt.). Eriti üksikasjalised sätted leiduvad ses küsimuses Sveitsi tsiviilseadustikus. Järelikult uuemate seadusandluste seisukohast, seaduses ettenähtud kord maksude arvestamiseks ühe võla katteks mitme hulgast tuleb rakendamisele ainult sel juhul, kui poolte vahel pole ses küsimuses kokkulepet ja samuti kui võlgnik ei kasustanud oma õigust määrata maksmise ajal, missugust võlga ta soovib lasta kustutada.

Samasugune kord on olemas ka BES-s, kus leidub järgmine norm (BES § 3543): „Kui keegi võlgneb võlausaldajale mitmel erineval alusel, siis oleneb ainuüksi võlgnikust, missuguse võla tasumiseks ta soovib arvata teostatavat maksmist; kui ta seda ei ole määranud, siis kuulub valik võlausaldajale, sellel tingimusel aga, et ta talitaks sealjuures nii, nagu ta teotseks siis, kui ta ise oleks võlgnik.“

Antud normi rakendamine on aga võimalik ainult kahe peatingimuse silmaspidamisel. Kõigepealt tuleb arvesse võtta, et § 3543 säte nähtavasti puudutab ainult neid juhtumeid, kus poolte vahel on olemas arveid mitmesuguste asjaolude puhul, s. t. § 3543 võib puudutada ainult seesuguseid juhtumeid, „kui keegi võlgneb võlausaldajale mitmel erineval alusel“, ja seega see norm ei ole rakendatav juhtumil, kui on tegemist maksude arvestamisega ühe ja sama võla puhul, kus maksmine toimub vaid mitmel tähtajal; siin korratu maksmise puhul võlgniku poolt tekib kontrahentide vahelistes võlasuhetes midagi jooksva arve taolist (Kohtupalati otsus nr. 8/94; vt. Zwingmann, V, nr. 797). Ühes sellises protsessis, näiteks, Kohtupalati otsus alimentide asjus oli rajatud lepingule, mille olid sõlminud omavahel abikaasad „eelseisva lahutuse puhuks, nendevaheliste varanduslikkude vahekorradade korraldamiseks ja ülalpidamise küsimuse lahendamiseks“, sealjuures ainult varandusliku kindlustamise viisid, samuti mõningate kohustuste täitmise tähtajad erinesid veidi üksteisest, kuid see muidugi mingil viisil ei muutnud lepingu tähendust kui üldist alust abikaasade vaheliste varanduslikkude vahekorradade korraldamiseks; seepärast siin ei saa leida arveldamist mitmesuguste võlavahekordade alusel ja seega § 3543 sätted siin rakendamisele ei või tulla, sest need on mõeldud võlavahekordade jaoks, mis tekkinud „mitmest erinevast alusest“, kus ju ainult ongi võimalik rääkida maksu arvamisest ühe võla katteks mitme hulgast.

Teisest küljest, § 3543 sisust tuletub, et võlgnik võib teostada temale kuuluvat valikuõigust ainult kas enne maksmist või maksmise ajal, sest võlgniku poolt temale

kuuluva õiguse mitteõigeaegsel kasutamisel selline valikuõigus kuulub juba võlausaldajale (Zwingmann, V, nr. 795).

Selline õigeaegne valikuõiguse teostamise nõudmine on seletatav ka asjaoluga, et võlausaldaja on sellisel juhtumil omalt poolt täielikult kaitstud oma huvide rikkumise vastu normiga, mille järgi ta pole kohustatud vastu võtma osalist võla tasumist. Järelikult võlausaldajal on õigus mitte lubada katta maksuga seesugust võlga, mis makstud summaga ei oleks täielikult kaetud; kuid seesuguse õiguse teostamine võlausaldaja poolt on võimalik ainult sel juhtumil, kui võlgnik teostab oma valikuõigust maksmise eel või selle ajal. Seepärast mõned seadusandlused, näiteks Saksa tsiviilseadustik (BGB § 366), ex-Vene tsiviilseadustiku eelnõu (art. 1635) jt., seaduses endas sisaldavad võlgniku kohustuse teatada juba maksmise ajal, millist võlga ta soovib kustutada, tingimusel, et kui võlgnik õigeaegselt ei kasusta seda oma õigust, siis valik kuulub võlausaldajale (BES § 3543).

Järelikult, kui võlausaldaja poolt antud maksukviitungitest ei nähtu, et võlgnik on õigel ajal teinud vastava valiku maksu arvamises ühe tema võla katteks mitme hulgast, siis tulebki arvata, et võlgnik võttis maksukviitungi vastu vaideta võla katmise kohta, mis asjaolu tuleb pidada võlgniku poolt antud nõusolekuks võlausaldaja ettepanekule ja mille tõttu tal pole hiljemini õigust nõuda, et makstud summaga kustutataks mõni teine tema võlg (TKS § 475). Kui võlgnik kostjana hiljemini mõtleb toetuda temale kuuluvale valikuõigusele hagi esitamise teel võlausaldaja vastu, siis viimane võib kõiki ülaltoodud väiteid kui kaitsevahendeid kasustada nii vastuhagi esitamisega kui ka vaiete kaudu hagi vastu, sest kostjale osutuks vajalikuks hagi esitamine ainult siis, kui ta taotleks mitte üksnes hageja poolt esitatud hagi tagasilükkamist, vaid ka temale endale kuuluva õiguse tunnustamist või juhtumil, kui vastuhagi hinnalt ületab esialgse haginõudmise, kostja vaidega võib saavutada ainult kas hagi tagasilükkamist või hagi alusel väljamõistetava summa vähendamist (vt. ex-Vene Senati otsused nr. 46/13; nr. 113/09; nr. 15/99 jt.). Et aga käesoleval korral kostjale on vaja ainult saavutada hagi tagasilükkamist ja pole vajadust nõuda veel oma õiguse tunnustamist, siis kostja kaitse võib käesoleval juhtumil toimuda täiel määral vaide teel hagi vastu, sest antud korral juriidiliseks tagajärjeks hagi tagasilükkamise puhul on võlausaldajale valikuõiguse andmine (BES § 3543). Seega näib, et kostja kaitsevahendina hagi vastu võib kasustada valet hagi vastu ja pole vaja, et need vaided oleksid esitatud vastuhagi kujul. Igal juhul vastuhagi esitamine siin — kuna ju vastuhagi on ka üks kaitsevahend hagi vastu — on kostja õigus, mitte aga tema kohustus.

Varia.

Tartu Õigusteadlaste Seltsi aastapeakoosolek 22. mail 1937.

Koosoleku avab Seltsi esimees K. Grau, koosolekut juhatab R. Räägo, protokollib J. Vain.

Päevakorras: 1) aruanded, 2) 1937. a. liikmemaks ja eelarved, 3) valimised, 4) koosolekul algatatud küsimused.

1. Aruanded: a) Seltsi üldise aruande esitab esimees K. Grau. Aruandeaaja kestel on peetud üks üldkoosolek, üheksa juhatuse koosolekut ja üksteistkümme referaati. Referaate on pidanud D. Grimm: „Tsiivilseadustiku eelnõu“ (5 referaati), A. Piip: „Rahvasteliidu reorganiseerimine“ ja „Rahvuskogu komisjonide senine töö“, K. Grau: „Uued voolud kriminaalpoliitikas, kriminaalõiguses ja kohtumõistmises“, J. Uluots: „Ülevaade Põhiseaduse eelnõust“, F. Karlson: „Rahvas Põhiseaduse eelnõu järgi“ ja J. Kleesment: „Valitsuse seisukohad Põhiseaduse eelnõus“.

Liikmeid on Seltsil aruandeaasta lõpul 104.

Seltsi rahaline aruanne kinnitatakse esitatud kujul ja revisjonikomisjoni poolt läbivaadatuna tasakaalus kr. 263.97. Aasta kestel on ajakirjale „Õigus“ toetust antud kr. 200.—

b) Ajakirja „Õigus“ 1936. a. tulude-kulude ja lõppbilansi aruanded, mis revisjonikomisjoni poolt läbi vaadatud, kinnitatakse esitatud kujul järgmisena:

Juriidilise ajakirja „Õigus“ 1936. a. tulude-kulude aruanne.

Tulud: Ajakirja müügist

1936. a.	Kr. 3450.24	
Eelm. a.	„ 567.58	Kr. 4017.82
Abirahad	„	1700.—
Mitmesugused tulud	„	186.05

Kokku Kr. 5903.87

Kulud: Trükikulud	Kr. 2035.15
Kaastöö	„ 1537.90
Korrektuur	„ 185.00
Paber	„ 52.44
Komisjonid	„ 303.32
Palgad	„ 840.—

Ülekanne Kr. 5080.56

	Ülekanne	Kr. 5080.56	
Kirjanduse kulud	„	48.10	
Reklaam	„	21.35	
Mitmesugused kulud	„	108.80	
Tähtajalise hoisumma %%%	„	67.21	
Tagavarakapitaliks	„	271.18	Kr. 5597.20
1936. a. kassa saldo	„		306.67
			Kokku Kr. 5903.87

Juriidilise ajakirja „Õigus“ 1936. a. lõppbilansi aruanne.

Aktiva. Kassa saldo 31. XII 1936	Kr. 1020.49
Tähtajaline hoisumma arve	„ 1000.00
Ladu arve	„ 3618.70
Deebitoride arve	„ 1411.34
Vallasvara arve	„ 247.50
Lugemislaua arve	„ 300.00
	Bilanss Kr. 7598.03

Passiva. Kapitali arve	Kr. 6093.53
Kreeditoride arve	„ 727.26
Tartu Õigust. Seltsi arve	„ 238.00
Kapitali juurdekasv	„ 539.24
	Bilanss Kr. 7598.03

2. 1937. a. liikmemaksja eelarved: Seltsi liikmemaks määratakse juhatuse ettepanekul endiselt 3 krooni aastas.

a) Tartu Õigusteadlaste Seltsi 1937. a. eelarve kinnitatakse tasa-kaalus kr. 338.39, milles suurema kuluna esineb 1937. a. toetus ajakirjale „Õigus“ kr. 200.—.

b) Ajakirja „Õigus“ 1937. a. eelarve kinnitatakse järgmisena:

Ajakirja „Õigus“ 1937. a. eelarve.

Tulud: Ajakirja müügist:	
1936. a. aastakäik	Kr. 3900.—
Elmised aastakäigud	„ 500.—
	Kr. 4400.—
Abirahad:	
Kohtuministeeriumilt	Kr. 1200.—
Vann. Adv. Nõukogult	„ 300.—
Tartu Õigusteadl. Seltsilt	„ 200.—
	Kr. 1700.—
Mitmesugused tulud	„ 100.—
	Kokku Kr. 6200.—

Kulud:	Trükikulud	Kr. 2300.—	
	Honorarid	„ 1900.—	
	Paber	„ 200.—	
	Palgad	„ 840.—	
	Korrektuur	„ 185.—	
	Komisjonid	„ 300.—	
	Kantseleikulud ja telefon	„ 125.—	
	Postikulud	„ 150.—	
	Kirjandus	„ 50.—	
	Reklaam	„ 30.—	
	Mitmesugused ja ettenähtamatud kulud	„ 120.—	Kr. 6200.—
			Kokku Kr. 6200.—

3. Valimised: Seltsi juhatus valitakse järgmises koosseisus: esimees K. Grau, abiesimees J. Sass, kirjatoimetaja J. Vain, abikirjatoimetaja P. Ollen, laekur A. Väärsi, abi E. Ein (peale P. Olleni kõik endised). Revisjonikomisjon valitakse tagasi endises koosseisus: H. Vihalem, A. Siska, J. Ramm ja asemik V. Poska-Grünthal. Juhatuseliikmete kandidaatideks valitakse F. Niggol, V. Roovere ja J. Mardi. Ajakirja „Õigus“ toimetus valitakse tagasi 1936. a. koosseisus.

4. Koosolekul algatatud küsimused: Tunnistati soovitavaks jätkata lähemat koostööd Tartu kahe õigusteadlasteseltsi vahel ja 1936. a. eeskujul korraldada kahe seltsi vahelisi referaatkoosolekuid ka tulevikus. Pikemaid sõnavõttusid põhjustas õigusteadlastepäevade korraldamise küsimus. Üldkoosolek tunnistas vajalikuks pidada järgmine õigusteadlastepäev 1938. a. kevadel õigusteadlastepäevade põhikirja kohaselt. Lähemate eeltööde tegemine otsustati jätta juhatuse hooleks, kusjuures üldkoosolek avaldas soovi, et kui võimalik, siis päevakorda võetaks esijoonel riigiõiguslikke küsimusi.

A. Mg.

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond.

Kas aktsiaseltsi fiktiivne asutamine põhjustab tempelmaksust ja trahvist vabastamist?

Vastus: eitav.

Kui aktsiad on välja lastud seadusepäraselt, aktsiaselts aktsiaseltside registrisse kantud ja tegevuse avamiseks vastav luba ole-

mas, siis sel asjaolul, et aktsiaseltsi asutamine on kandnud fiktiivset iseloomu, ei ole olulist tähtsust tempelmaksu tasumise küsimuses aktsiate väljalaske operatsiooni pealt, sest tempelmaks tuleb ikkagi tasuda, vaatamata, millist sihti taotlesid asutajad aktsiaseltsi asutamisel.

(RkxA toim. nr. 74 II — 1937.)

Kas töövõtteleping tuleb tempelmaksustada nagu hankeleping juhul, kui töövõtja materjali väärtus ületab töötasu?

Vastus: eitav.

Töövõtja materjal, kui ka oletada, et mõnel juhul materjali väärtus ületab töö väärtuse, ei muuda töövõttelepingut hankelepinguks (vt. BES § 4226, 4230, 4232 ja 4023 ja Temp. tariif nr. 47).

(RkxA toim. nr. 63 II — 1937.)

Kui tulusumma on tulumaksukomisjoni poolt kindlaks määratud MKS § 61 alusel ärimaksu asjus selgunud andmeil ettevõtte puhastulu kohta, kas siis juhul, kui ärimaksu andmed on muutunud puhastulu suurenemise või vähenemise suunas, Maksupeakomitee võib Maksudevalitsuse direktori ettepanekul teha ümberarvestamist tulumaksu summas vähendamise või suurendamise suunas, vaatamata sellele, kas see ümberarvutamine mahub antud maksukohuslase kaebuse piiridesse või mitte?

Vastus: jaatav.

Kui maksukohuslase tulusumma, mille pealt tuleb temale tulumaksu määrata, on kujunenud (MKS § 61) ärimaksu asjus kindlaksmääratud puhastulu summast sõltuvalt, siis loomulikult viimase summa vähenemise või suurenemise korral tuleks maksukohuslase tulumaksu vastavalt kas suurendada või vähendada ümberarvutamise teel. Säärast ümberarvutamist võib Maksupeakomitee teha Maksudevalitsuse direktori ettepanekul, vaatamata, kas see ümberarvutamine mahub antud maksukohuslase kaebuse piiridesse või mitte.

(RkxA toim. nr. 101 II — 1937.)

Kas maksuasutised on õigustatud AKK § 11² ja 11⁴ põhjal neile esitatud palveid, vastulauseid, kaebusi jne. tagasi saatma, mis esitatud isikute poolt, kes nimetavad endid asjaosalise seaduslikuks esindajaks või volinikuks?

Vastus: eitav.

Pärast seda kui hakkas kehtima Administratiivmenetluse seadus, pole enam alust AKK § 11² ja 11⁴ kohaldamiseks nende avalduste, vastulausete, kaebuste jne. suhtes, mis antakse riigi- või omavalitsusasutiste nimele ja kuuluvad lahendamisele neis asutistes,

sest nimetatud paragraafid kuuluvad kohaldamisele nende kaebuste puhul, mis antakse kohtutele. Administratiivmenetluse seaduse eeskirju kohaldatakse kõigile asjadele, mis kuuluvad riigi- või omavalitsusasutiste võimkonda, kuivõrra erieeskirjadega ei ole korraldatud teisiti (§ 1). Maksukorralduse seaduses ei sisaldu erieeskirju käesoleva küsimuse lahendamiseks, sellepärast see küsimus tuleb lahendada Administratiivmenetluse seaduse eeskirjade alusel. Viimase seaduse § 20 näeb ette, et eksimused sama seaduse § 17 p. 1 vastu ja muud vormivead avalduse esitamisel ei õigusta ametiasutist keelduma avaldust arutusele võtmast; ta võib vaid, kui niisugused vead tõeliselt takistavad asja lahendamist, neist teatada avalduse esitajale nende parandamiseks.

(RkhA toim. nr. 168 II — 1937.)

Kas Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioni seaduse § 12 lõpposast võib järeldada, et pensioni maksmist võib lõpetada ainult siis, kui pensionisaaja on täiesti terveks saanud?

Vastus: eitav.

Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioni seaduse § 12 ütleb, et isikutele, keda teenistusest vabastatakse teenistuskohuste täitmisel või selle tagajärjel saadud raskete haavade, vigastuste või haiguste pärast, mis teenistuse jätkamise võimatuks teevad, määratakse pension, vaatamata teenistusaja kestvusele, kuni töövõime tagasisaamiseni. Selle paragraafi mõtte järgi määratakse pension mitte haavade, vigastuste või haiguste kui niisuguste eest, vaid haavade, vigastuste või haiguste tagajärjel tekkinud teenistuse (töötamise) jätkamise võimatuse eest. Sellepärast, kui selle paragraafi lõpul on öeldud, et pension määratakse töövõime tagasisaamiseni, siis tuleb seda ikka nii mõista, et pension määratakse kuni teenistuse (töötamise) jätkamise võimaluse tagasisaamiseni. Uue Pensioni seaduse (RT 1936 — 76) § 65 näeb ette, et teenistustervise rikke puhul pensioni hakatakse maksma 10% töövõime kaotuse korral.

(RkhA toim. nr. 67 I — 1937.)

Kas võib taotella vallaslaps enda seadustamist perekonnaseisuametniku kaudu peale isiku surma, kes tema emaga abiellunud ja keda ta loeb oma lihalikuks isaks?

Vastus: eitav.

Säärase taotluse otsustamist Perekonnaseisu seadusega ei ole seaduseandja perekonnaseisuametniku peale pannud. Nimetatud seaduse § 31 näeb ainult sellist juhtu ette, et kui vallaslapse registreerimisel isa isiklikult ilmub ja lapse omaks tunnistab, siis märgitakse see akti. Sama seaduse juhtnõõride (RT 1926 — 48) § 69 ütleb, et kui väljaspool abielu sündinud laps tema vanemate pärastise abiellu-

misega seadustatud, tähendatakse perekonnaseisuregistris vastavas lahtris ka isiku isa kohta nõutud andmed. Ei ole abielumehe eluajal sellist märkust perekonnaseisuregistrisse sisse kantud või meetrikasse tähendatud, et abielumees on tunnistanud oma naise väljaspool abielu sündinud lapse oma lihalikuks lapseks, siis, et omada lihaliku lapse õigusi ema abiellumise fakti jõul (BES § 173), tuleb vallaslapsel oma õigusi tsiviilkohtus taotella.

(Rkha toim. nr. 116 I — 1937.)

Kas need kohtunikud, kes ametikoha kaotamise tõttu KS § 231¹ korras on sattunud väljapoole koosseisu, on õigustatud saama juhul, kui palku tõstetakse, kõrgendatud palka?

Vastus: eitav.

Koosseisude koondamise tagajärjel riigiteenistusest vabanenud kohtunik on õigustatud Kohtute seaduse § 231³ põhjal kahe aasta jooksul täit palka edasi saama ja loomulikult seda palka, mida ta sai teenistusest lahkumise momendil, kuna hilisemad palgamuudatused ei saa käia tema kohta.

(Rkha toim. nr. 203 II — 1937.)

Kas Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse järgi minimaalse sissetuleku kindlakstegemisel kinnisvarast, mis ei takista pensioni määramist, tuleb arvestada puhaskasurublade ja keskmiste kasuprotsentide norme, nagu see toimub tulumaksustamisel maksualuse tulu kindlaksmääramisel?

Vastus: eitav.

Oma talu sissetuleku arvestamiseks keskmiste normide järgi, mis määratud tulumaksustamisel maksualuse tulu kindlakstegemiseks, pole seaduslikku alust, sest Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioni seadus ei näe ette, et minimaalse sissetuleku kindlakstegemisel kinnisvarast, mis ei takista pensioni määramist, tuleb arvestada puhaskasurublade ja keskmiste kasuprotsentide norme, vaid peatähtsust omab asjaolu, kas pensioni nõudjal on seesugune ülalpidamise allikas, mis võimaldab äraelamise.

(Rkha toim. nr. 64 I — 1937.)

Kas vangisolemise ajal on Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse alusel pensioni saajal õigus pensioni saada?

Vastus: eitav.

Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse (RT 1920 — 26/27) § 29 näeb ette, et pensioni ei maksta aja eest, mil pensionär hoolekandeesutises täielikku riiklikku ülalpidamist saab või mil ta vangistatud on. Selle paragraafi eeskirjadest nähtub, et hoole-

kandeaunistes täieliku riikliku ülalpidamise saamine on võrdseks loetud vahi all olemise ajal antava ülalpidamisega. Eeltähendatud seaduse § 29 näeb ette ainult pensionäri enese ülalpidamist, seepärast ei oma tähtsust asjaolu, kas pensionisaajal on ülal pidada perekond või mitte, seda enam, et vangistatud isikute puudustkannatavad perekonnaliikmed on õigustatud HS § 96 järgi hoolekandelist abi saama üldistel alustel.

(Rkha toim. nr. 63 I — 1937.)

Kas riigiteenija palga summa arvutamisel pensioni väljaarvestamiseks tuleb arvestada korteri hinnaks 10% palgast või kasustada oleva korteri tegelikku tulumaksustamisel arvestatud hinda?

Vastus: 10% palgast.

Natuuras antud korteri hinnaks pensioni määramisel tuleb arvestada 10% palgast Riigiteenijate korteriraha normide määruse (RT 1935 — 79) eeskirjade kohaselt, sest naturas antava korteri puudumisel saaks riigiteenija korterirahaks 10% palgast, mispärast tuleb ka pensioni aluseks arvata viimast summat, mitte aga kasustada antud suurema korteri juhuslikku hinda. Kui tulumaksustamisel on arvestatud korteri hinnana suurem summa, siis ei põhjusta see asjaolu selle summa arvamist pensioni aluseks arvatava palga hulka, sest Pensioni seadus ei näe ette, et palga summa arvutamisel pensioni väljaarvamiseks tuleb arvestada tulumaksustamisel ülesantud summa, vaid see võib toimuda ainult alustel, mis antud palgasumma suuruse väljaarvestamiseks, milleks on kahtlemata Riigiteenijate korteriraha normide eeltähendatud määrus.

(Rkha toim. nr. 47 I — 1937.)

Kas tuleb Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse § 20 teises lõikes tähendatud mujal asetseva maa all mõista ka välismaal asetsevat maad?

Vastus: eitav.

Kogukonna-, asut.- ja erarendimaade korraldamise seaduse § 20 teine lõige ütleb, et Maakorralduse seaduse alusel Saaremaal asutatud korralduspiirkonda arvatud ja käesoleva seaduse § 1 märkus 2 tähendatud, kui ka sama seaduse alusel eraldamisele kuuluvate väikemaa- ja majapidamistele, mille omanikud või kasutajad ise või nende ainukesed otsesed pärijad Maaseaduse § 15 lit. a alusel ei ole saanud maad, või mujal ei oma kõlblikku maad üle 5 ha, antakse maakasutaja soovil ülesharimiseks või rohumaa kasutamiseks kõlblikku maad juurde, kuid mitte üle 8 ha. Sama paragraafi kolmas lõige lisab tingimusena ligi, et maad antakse juurde siis, kui eraldatav või omanduses olev maatükk ei võimalda senise majapidamise alalhoidmist. Ei ole kuidagi mõeldav, et juurdelõike

soovija oma Saaremaal asuvat majapidamist saaks alal hoida Ameerikas asetseva maatükiga. Seepärast § 20 teises lõikes mainitud mujal asetseva maa all tuleb mõista Eesti Vabariigi piirides mujal asetsevat maad.

(RkhA toim. nr. 173 II — 1937.)

Kas Maakorralduse seaduse alusel saab teid rajada iseseisva toiminguga?

Vastus: eitav.

Maakorralduse seaduse (§ 1 p. b, 12, 52 ja 53) järgi võib teid rajada ainult siis, kui teede rajamine on ühenduses maakorraldamisega ja tingitud maakorraldusest; iseseisva toiminguga ei saa nimetatud seaduse alusel teid korraldada, vaid seda võib teha ainult Maanteede seaduses ettenähtud korras.

(RkhA toim. nr. 42 II — 1937.)

Kas ettevõtte maksustatavast kasust kuuluvad mahaarvamisele säärased heategevuse iseloomu kandvad kulud, mis ettevõtte poolt annetatud mitte otseselt OMS § 519 p. 3 lit. c ettenähtud asutisele või asutistele?

Vastus: eitav.

OMS § 519 p. 3 lit. c (RT 1934 — 46) järgi loetakse heategevuse iseloomuga kuludeks annetised sisemaa ühingutele, nende liitudele, sihtasutistele ja sihtkapitalidele, mis töötavad heategevuse, hoolekandmise, teadusliku, haridusliku või muu üldkasuliku sihiga, kuid kogusummas mitte üle 0,4% ettevõtte põhikapitalist, igal juhul aga mitte üle 5000 krooni. Ettevõtte maksustatavast kasust võivad mahaarvamisele kuuluda ainult säärased heategevuse iseloomu kandvad kulud, mis ettevõtte poolt vahenditult annetatud, s. o. otseselt määratud annetisena teatavale OMS § 519 p. 3 lit. c ettenähtud asutisele või asutistele.

(RkhA toim. nr. 106 II — 1937.)

Kas Patendi Apellatsioonikomisjoni istungi kohta tuleb protokoll koostada?

Vastus: jaatav.

Patendiseadus ei näe küll ette protokollide koostamist, kuid ei ütle ka, et seda ei tule teha. 1. aprillist 1936. a. hakkas kehtima Administratiiv-menetluse seadus (RT 1936 — 4). Selle seaduse eeskirju kohaldatakse kõigile asjadele, mis kuuluvad riigi- või omavalitsusasutiste võimkonda, kuivõrra erieeskirjadega ei ole korraldatud teisiti (§ 1). Mainitud seaduse 6. peatükk (§§ 22—30) räägib protokollidest ja aktimärkmetest, ning § 22 ütleb, et protokoll koos-

tatakse ametiasutise osavõtul toimetatud ülevaatuste ja ekspertiiside, tunnistajate ja asjatundjate seletuste kui ka muude toimingute ja suusõnaliste avalduste kohta, mille protokollimist nõuavad erieeskirjad või asja iseloom. Patendiseadus ei näe küll ette protokollimist, kuid asja iseloom nõuab seda kahtlemata. Ei ole Patendi Apellatsioonikomisjoni istungi kohta protokoll koostatud, siis seega on oluliselt rikutud Administratiivmenetluse seaduse § 22.

(Rkha toim. nr. 126 II — 1937.)

Kas pensioni saamise mõttes töötamine linna haiglas on võrdne teenistuses seismisega samas haiglas.

Vastus: eitav.

Riigi ja omavalitsuste teenijate pensioni seaduse (RT 1924 — 123/124) järgi on pensioniõigus neil isikul, kes omavalitsuse asutistes ja ettevõtetes teenivad, ükskõik, kas nemad on sinna valitud või nimetatud, ja sama seaduse § 7 järgi omandavad pensioniõiguse teenistuses seisvad isikud, kes pensioniõiguslikus ametis teenivad.

Sellest nähtub, et pensioniaja väljaarvutamisel tuleb arvestada ainult seda aega, mille kestel on teenitud, s. o. teenistuses olnud pensioniõiguslikes ameteis. Seepärast töötamist linna haiglas ei saa võrdseks lugeda teenistuses seismisega samas haiglas.

(Rkha toim. nr. 58 I — 1937.)

Kas notariaallepingu sõlmimisel, millega E. K. müüs J. N.-le need omandiõigust moodustavad õigused kinnisvara peale, mis E. K. ostnud kohtulikul oksjonil ja millised temale antud kohtu määrusega, tuli notaril sisse nõuda kinnistuselõiv Lõivuseaduse § 268 eeskirja täitmiseks?

Vastus: jaatav.

Lõivuseaduse § 268 eeskirjast nähtub, et notariaalsete lepingute sõlmimisel, millega läheb üle omandiõigus kinnisvarale, on notarid kohustatud sisse nõudma ka kinnistuselõivu.

Notariaallepingust nähtub, et E. K. on ostnud kohtulikul oksjonil kinnisvara ja kohtu määrusega on antud temale selle kinnisvara peale kõik BES § 707 järgi omandiõigust moodustavad õigused, s. o. omandiõigus sellele kinnisvarale ja ka õigus kinnisvara kinnistusraamatutes oma nimele ümber kinnistada. Just need õigused on E. K. müünud J. N.-le notariaallepingu järgi ja seega selle lepingu objektiks on omandiõiguse üleminek selle kinnisvara peale E. K.-lt J. N.-le, aga mitte omandiõigust moodustava üksiku õiguse üleminek. Seepärast Lõivuseaduse § 268 kohaselt, silmas pidades, et on tegemist omandiõiguse üleminekuga kinnisvara peale, tuli kinnistuselõiv sisse nõuda. Sellest ei vabasta asjaolu, et E. K. on maksnud kinnistus-

lõivu teise toiminguga juures ja nimelt siis, kui omandiõigus selle kinnisvara peale läks üle temale oksjonil kinnisvara ostmisega, ja ka see asjaolu, et tema ei kasutanud kinnistusraamatutes kinnistamise õigust, sest siin on tegemist teise toiminguga ja nimelt omandiõiguse müügiga selle kinnisvara üle E. K. poolt J. N.-le. Lõivuseadus ega mõni muu seadus ei näe ette, et seesugustel juhtudel § 268 ettenähtud kinnisvara-lõivu tasumisest võib vabaneda juhul, kui omandiõiguse ülemineku kohta sõlmitud eelmise toiminguga juures ei ole kasutatud kinnistusraamatutes omandiõiguse ülemineku kinnistamise õigust.

(Rkha toim. nr. 81 II — 1937.)

M. T.

Tsiviilosakond.

Edasikaebuste esitamine avarii asjus koostatud dispaši peale.

Avarii ja dispashi seaduse § 48 ja 44 (RT 1932 — 21) ühisest mõttest järgneb, et iga asjaosaline avarii asjas on kohustatud pärast dispašööri kuulutuse ilmumist RT-s teatama dispašöörile kõik, mis ta peab tarvilikuks oma õiguse kaitseks, samuti esitama kõik dokumendid, mida ta soovib võtta oma õiguse tõenduseks; pärast tarvilikkude andmete saamist ja tarbe korral asjaosalistelt nõutatud selgitust on dispašöör kohustatud hiljemalt kahe kuu jooksul koostama dispaši. Dispaši valmisaamisest kuulutab dispašöör RT-s. Ühe kuu jooksul, arvates kuulutuse avaldamisest RT-s, on igal asjaosalisel õigus kaevata dispaši peale TKS § 2097¹—2097⁹ ettenähtud korras. Kui dispaši peale selle tähtaja jooksul pole edasi kaevatud, astub see seadusjõusse. Kaebuses, mille asjaosaline esitab dispaši peale ringkonnakohtule, peab olema üksikasjaliselt näidatud ja põhjendatud, mis põhjusel ta dispaši kas terves ulatuses või osaliselt peab ebaõigeks või ekslikuks. Pole kaebaja oma väidet aga millegagi põhjendanud ega tõendanud, vaid osutub see ebamääraseks ja paljasõnaliseks, siis TKS § 366 väljendatud tõenduse üldpõhimõtte järgi ei või selliseil väitel olla tähtsust. Järelikult, kui kaebaja väidab, et dispašööri arvestus on „vigane“, ise aga konkreetselt ei näita ühtegi viga, siis selline väide ei või dispaši tühistamist põhjustada. Kui asjaosaline esitab Riigikohtule antud kassatsioonkaebuses esmakordselt sisulisi väiteid dispaši arvestuse kohta, siis need ei kuulu Riigikohtus arutusele KS § 5 ja TKS § 11 jõul. Ei saa Avarii ja dispashi seadusest teha ka sellist järeldust, nagu võiks isik, kes dispaši peale on kaevanud, asja arutusel ringkonnakohtus dispaši tühistamiseks esitada hoopis uusi aluseid, mida ta oma kaebuses pole esitanudki, vaid tema peab jääma nende taotluste piiridesse, mis on toodud kaebuses, võides muidugi esitada nende kohta uusi tõendeid ja sele-

tusi. Mis puutub TKS § 2097⁴ mainitud asjaosalistesse, siis tuleb nende all mõista isikuid, kes Avarii ja dispashi seaduse § 48 ettenähtud tähtajal dispaši peale kaebust ise ei esitanud ja kes TKS § 2097⁵ korras kutsutakse kuulutusega kohtusse päevaks, millal seal tuleb arutusele esitatud kaebus ning kelle mitteilmumisest ning mitte-reageerimisest kohtu kuulutuse peale eeldatakse, et nad on nõus dispašiga või dispašööri otsusega. Kuid olles kohtusse ilmunud, võivad nad seletusi ning vastuvaidlusi kohtule esitada ainult nende asjaolude kohta ja selles ulatuses, nagu see järgneb dispaši vastu tähtajal esitatud kaebuse arutusest, kuna muus osas, mille kohta ükski asjaosaline Avarii ja dispaši seaduse § 48 ettenähtud tähtajal kaebust ei esitanud, dispašš või dispašööri otsus on kõigi asjaosaliste suhtes seadusjõus ja selle kohta ei või olla kohtus arutust.

(RkhT toim. nr. 577—R, 1936.)

Kriminaalosakond.

Mis vahe on „auhaavamise“ ja „laimamise“ vahel?

KrS § 494 ettenähtud süüteo (auhaavamise) teokoosseisuks on tahtlik teise isiku haavamine teda või tema perekonnaliiget häbistava kohtlemise või avalduse kaudu. KrS § 498 ettenähtud süüteo (laimamise) teokoosseisuks aga on tahtlik teise isiku laimamine teda häbistava asjaolu avaldamise kaudu. Sellest nähtub, et auhaavamise teoks on häbistav kohtlemine või häbistav avaldus, laimamise teoks aga — häbistava asjaolu avaldamine. Jättes siinkohal kõrvale kohtlemise kui auhaavamise tunnuse, tuleb eeltoodust järeldada, et auhaavamise moodustab häbistav avaldus, laimamise aga — häbistava asjaolu avaldamine. Kahtlemata on kitsam toodud mõistetest asjaolu avaldamine, mispärast viimase äramääramine üheaegselt ka piiritleb laimamist auhaavamisest. Asjaolu all tuleb mõista mingisugust konkreetset sündmustikku, milles laimatu esineb subjektina või objektina, antud vastava tegevuse kirjeldus, tegevuse aeg ning koht (kuigi umbkaudselt). Toodud tunnused on hädavajalikud mitte ainult seepärast, et nad kuuluvad asjaolu mõistesse, vaid alles nende tunnuste olemasolu võimaldab laimamisele iseloomustavat protsessuaalset toimingut — tõelikkuse tõendamist (*exceptio veritatis*). Viimasest aga omakorda järeldus, et säärast avaldust, mis ei võimalda tõelikkuse tõendamist, või oma ebamäärasuse tõttu ei lase end haarata konkreetse sündmustiku mõiste alla, ei moodusta ka asjaolu avaldamist, seega ei või ka laimamise, küll aga auhaavamise tunnuseks olla. Üldse peab tähendama, et kahtluse korral avalduse suhtes tuleb tunnustada auhaavamise, mitte aga laima-

mise olemasolu. Kõige selle tõttu tuleks auhaavamise avaldustena võtta mitte ainult nn. sõimusõnu (s. o. sõnu, millel isegi iga-sugune mõte puudub, kuid mis on teatavas ümbruses teise isiku häbistamise väljenduseks tarvitatavad), vaid ka teist isikut häbis-tavad etteheited, häbistavad ettepanekud, häbistavad hinnangud (näit. varas, kelm) jne.

(RkhK toim. nr. 542 — 1936.)

Kas kehtiva Linnaseaduse järgi tänavate sõidutee ehitamise kohustus lasub majaomanikel?

Linnaseaduse § 9 järgi ei või linnaelanikele peale panna mingi-suguseid makse, koormisi või kohustusi muidu, kui seadusandlikul teel. Sama seaduse § 109 järgi linnavolikogu poolt antud sund-määrused ei või millegi poolest seista vastuolus kehtivate seadus-tega. Kassaatori väide, nagu lasuks Linnaseaduse § 63 p. 7 ja selle juures märkuse 2 ning § 108 p. 3 põhjal avaliku sõidutee ehitamise kohustus linnas majaomanikel, ei ole õige, sest nendes §-des pole öeldud, et niisugune kohustus majaomanikele pannakse. Küll nähtub § 63 p. 7 märkus 2-st, et kõnnitee ehitamise kohustus lasub maja-omanikel, kuid sõidutee kohta seda pole väljendatud. Samuti Linna-seaduse § 108 p. 3 ei anna linnavolikogule õigust sõidutee ehitami-se kohustust majaomanikele panna. Ka pole seadust, mis väljas-pool ehitusrajooni paneks avaliku sõidutee ehitamise kohustuse vas-tava krundiomaniku peale.

(RkhK toim. nr. 317 — 1936.)

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.**

Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

Kas võib taotella vallaslaps enda seadustamist perekonnaseisu- ametniku kaudu peale isiku surma, kes tema emaga abi- ellunud ja keda ta loeb oma lihalikuks isaks?	233
Kas need kohtunikud, kes ametikoha kaotamise tõttu KS § 231 ¹ korras on sattunud väljapoole koosseisu, on õigustatud saama juhul, kui palku tõstetakse, kõrgendatud palka? . . .	234
Kas Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse järgi minimaalse sissetuleku kindlakstegemisel kinnisvarast, mis ei takista pensioni määramist, tuleb arvestada puhaskasu- rublade ja keskmiste kasuprotsentide norme, nagu see toi- mub tulumaksustamisel maksualuse tulu kindlaksmäära- misel?	234
Kas vangisolemise ajal on Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse alusel pensioni saajal õigus pensioni saada?	234
Kas riigiteenija palga summa arvutamisel pensioni väljaarvesta- miseks tuleb arvestada korteri hinnaks 10% palgast või kasustada oleva korteri tegelikku tulumaksustamisel arves- tatud hinda?	235
Kas tuleb Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse § 20 teises lõikes tähendatud m u j a l asetseva maa all mõista ka välismaal asetsevat maad?	235
Kas Maakorralduse seaduse alusel saab teid rajada iseseisva toiminguga?	236
Kas ettevõtte maksustatavast kasust kuuluvad mahaarvamisele säärased heategevuse iseloomu kandvad kulud, mis ettevõtte poolt annetatud mitte otseselt OMS § 519 p. 3 lit. c ettenähtud asutisele või asutistele?	236
Kas Patendi Apellatsioonikomisjoni istungi kohta tuleb protokoll koostada?	236
Kas pensioni saamise mõttes töötamine linna haiglas on võrdne teenistuses seismisega samas haiglas?	237
Kas notariaalpeingu sõlmimisel, millega E. K. müüs J. N.-le need omandiõigust moodustavad õigused kinnisvara peale, mis E. K. ostnud kohtulikult oksjonil ja millised temale antud kohtu määrusega, tuli notaril sisse nõuda kinnistus- lõiv Lõivuseaduse § 268 eeskirja täitmiseks?	237

Tsiviilosakond.

Edasikaebuste esitamine avarii asjus koostatud dispaši peale .	238
--	-----

Kriminaalosalakond.

Mis vahe on „auhaavamise“ ja „laimamise“ vahel?	239
Kas kehtiva Linnaseaduse järgi tänavate sõidutee ehitamise kohustus lasub majaomanikel?	240

1937. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

kaheksateistkümnendat aastat.

TOIMETUS:

R. Räägo (peatoimetaja), **E. Ein**, **K. Grau**, **T. Grünthal**, **J. Kleesment**, **A.-T. Kliimann**, **H. Kristal**,
E. Maddisoo, **A. Palvadre**, **K. Parts**, **J. Uluots**
A. Mägi (toimetuse sekretär).

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seadusandluse ülevaade, kohtute tegelus; eriti rõhutatakse Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ Riigikohtu 1935. a. ja 1936. a. otsuseid.

Lähemateks kaastöölisteks on Tartu ülikooli õigus-teaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.

Tellimishind: 8 krooni aastas, üksiknumber 85 s.

On veel saadaval ajakirja kõik eelmised aastakäigud (1920.—1936. a. ühes lisadega) hinnaga kr. 95.50. Üksikaastakäike ühes vastavate lisadega on saadaval hinnaga: 1920. a. — kr. 1.50; 1921. a. — kr. 3; 1922. a. nr. 5—8 — kr. 4; 1923. ja 1924. a. à kr. 4; 1925.—1928. a. à kr. 4.50; 1929.—1935. a. à kr. 7, 1936. a. — kr. 8.

Toimetus ja talitus: Tartu, Lai tän. 34.

Toimetuse sekretäri kõnetunnid sealsamas
iga kolmap. ja reede, kell 12—13.

Toimetuse sekretäri kodune telef. nr. 14-91.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

Hind 85 senti

Ilmus 19. juunil 1937.